

SÁREMBER

Союз Обществ Красного Креста и Красного Полумесяца
СССР

Почтовая карта на содержание военнопленных
Carte postale pour prisonniers de guerre

Кому (Destinataire) *Mrs. Katalin*

Куда (Adresse) *Oradea Sibiu*
(страна, город, улица, номер)

Отправитель (Expéditeur)
Фамилия и имя военнопленного
Nom du prisonnier de guerre

Почтовый адрес военнопленного
Adresse du prisonnier de guerre *Lapok 7/10*

Szilágyi-Perjési Katalin

Szilágyi-Perjési Katalin

SÁREMBER

Algyő

2020

Kiadó: Algyői Könyvtár

Szerkesztő: Dományházi Edit

Borító: Tóth Gábor Gyula (HeavenMan)

ISBN 978-963-89200-3-4

Ajánlás

Kedves Olvasó!

Szilágyi-Perjési Katalin nem újonc a magyar irodalmi életben, hiszen eddig három önálló novelláskötete jelent meg – Aranykalitka, Mackó Úr repülni akar, illetve A hógolyóárus címmel.

Munkái olvashatók az Irodalmi Jelen, a Várad kulturális folyóirat, Székelyföld kulturális folyóirat, Biharország közéleti folyóirat, Erdélyi Magyarok, a Toldal.hu online oldalain. Novellái helyet kaptak a Histórium Kiadó antológiáiban, valamint a Szeged Antológia 2016-os, a Szegedi Horizont 2017-es és 2019-es kötetekben illetve a Napút című irodalmi folyóiratban.

Több irodalmi pályázat nyertese, harmadik éve a Jelek irodalmi pályázat szervezőbizottságának és szakmai zsűrijének tagja, a Gyevi Art Kulturális Egyesület Tollforgatók Körének alapítója, Algyő Nagyközség Alkotódíjas kitüntettetje.

Az Algyői Értéktár 2020-ban helyi értéké nyilvánította Szilágyi-Perjési Katalin algyői író-költő írásműveit.

Ebből a jeles alkalomból szeretnénk átnyújtani Olvasóinknak egy válogatást a szerző háborús témájú novelláiból.

Algyő, 2020. május 24.

Dományházi Edit

SELYEM MARI KÉT ÉLETE

Hajnalonként, mikor a rigók rákezdték, már ott állt apjával a pult mögött. Előbb kiengedte a nagykapun Rózsit, a borjával, a vonuló tehéncsordába, majd vizet öntött a malacoknak, és enni adott a tyúkoknak. Rakoncátlan haját fakó kendő alá gyömöszölte, nagyanyja kis karéj kenyeret dugott köténye zsebébe, röpke csókot nyomott álomittas arcára és nagyra tárta a bolt ajtaját. A légypettyes ablakú szatócsboltban minden volt, a petróleumtól a krumplicukorig. Istállószagú parasztok jöttek kocsikenőcsért, fenőkőért, és dohányért. Aztán csak álldogáltak a fényesre kopott pultnak dőlve és nagyokat hallgattak, míg apja felírta a hiteleket, térült-fordult, meghallgatott és kiszolgált. Sóért az asszonyok néztek be, megmadzagért, és sokszor ott fogták őket a hírek. Kinek született gyereke, menni kell e leventébe vasárnap is a gyerekeknek, vagy csak úgy kitalálták. Selyem Mari kis sámlyn állt a pult mögött, úgy szolgált ki, míg el nem érte a középső polcot. Akkor volt tizenegy éves. Ha besütött a nap, csillogott az olajjal beeresztett padlón a parasztok lábán behordott homok. Csillogott és recsegett. Néha az ablaknak csapta a szél a felkavart port. Álmaiban sokszor hallotta később ezt a finom hangot, mikor már a zárda csendes falai között aludt. Meg Kedvest, az öreg pulit, amint ugatja a vonuló teheneket az utcán.

Fújt a szél akkor is, mikor a nagymamát megtalálta az

udvaron. Kedves ott nyítt a lábánál. A szomszédban a kovács verte az üllőt, kling-kling-kling, szólt a kalapács. Pont így lüktetett nagymama nyakán az ér, míg tartotta a karján alélt kis testét. Fújtatott öreg, sovány kis arca, kapkodta a levegőt. Úgy ordított az apja után, hogy reggelre nem tudott megszólalni. Még két napig élt a nagyanyja a szélütés után, és csak aztán halt meg, hogy megígértette a pap előtt a fiával, taníttatni fogja a kislányt a városon. Harmadnapra megvolt a temetés. Egy szomorú őszi reggelen aztán megindult vele a szekér a városba. Sokáig nézte a könnyein át Kedvest, amint csaholva fut a kocsi mellett, aztán a falu határában elmaradt. Eltűntek az ismerős házak, a templom tornya, meg a csálé gólyafészkek az utolsó kanyarban. Kicsit szipogott még, aztán szorosabbra vonta magán kendőjét és apja meleg hátának dőlt.

A város benyelte őket, mint egy óriási száj. Az iskola és a kollégium sajátságosan komor kőépülete egy templom mellett vigyázta az utca rendjét. Apja kitűnő ajánlást hozott a tanító úrtól, így Selyem Mari neve bekerült a nagy könyvbe. Az Immaculata Rend Leányiskolájának lett első éves tanulója. Kapott egy szekrényt a ruháinak. A rend fekete fehér egyenruhájában kicsit merevnek érezte magát, tarisznyáján piros tulipán díszlett, ormótlan, fekete cipője bőr talpa csattogott, míg apját a kapus nővér kis kuckójáig kísérte. Szégyent soha ne hozza a nevükre, emelte meg apja az állát, míg könnyes szemébe nézett. Első este, a közös dormitorium vaskos falai között kicsit még sírdogált, aztán azon kapta magát, hogy reggel van. Éles harangszó sürgető szavára mosakodtak, öltöztek és siettek misére.

Később, évek után, úgy érezte, a harang benne szól, érte szól és neki. Mintha örökké ismerte volna. Belső hang szólt hozzá, elcsendesítette vívódásait, megmutatta az út-

ját. Mikor novíciává avatták, vad örömmel vetette magát véniába a templom kövein. Elragadtatottságában képet látott. Kék selyembe pólyált gyermeket tartott a karjaiban, egy romos ház előtt és fentről zuhogott rá a fény. Krisztus útját járom, bólított megrázkódva az örömtől és csak a szolgálatnak élt.

Mária Benedicta nővért áldás kísértte. Betegápolásnak szentelte minden idejét a közeli kórházban. Keze könnyű volt és biztos, szeme ragyogó kékjét rajongva szerették az időközben kitört háború első sebesültjei. Halk szavú, mindig bizakodó csendes lényéből olyan derű sugárzott és mégis oly egyszerű határozottság, hogy senki sem csodálkozott, mikor osztályán vezető nővérnek nevezték ki. Kétszer kérték meg a kezét. Egy amputált lábú főhadnagyot imádkozott vissza a halál mezsgyéjéről, aki halálosan beleszeretett. Magától a rend főnökszonyától kérte meg Mária Benedicta kedves nővér kezét, aki megígérte, imádkozik azért, hogy a főhadnagy megtalálja a párját. A második kérő egy katonaorvos volt, aki mosolyogva ki-mondott visszautasítása után átkérte magát egy másik városba. A nővér innentől vigyázott a mosolyára, simogatásra mozduló kezét visszakapta, imában elmélyülő alakját még késő éjjel is látták a kórház kis kápolnájában.

Aztán egyik nap a főorvos kérte magához. Egy lebombázott házból két embert mentettek ki, meg egy csecsemőt, ki vizsgálatra szorult. Szorongó szívvel járta végig a zsúfolt termeket, mikor a sarokban meglátta a szakadt kék paplanba csavart kislányt. Egy éves lehetett, apró teste szinte elveszett az ágyon, arca szürke volt a portól és kóromtól, ám szeme, mikor hamarosan kinyílt, kéken nevetett és olyan erősen szorította Mária Benedicta ujjait, hogy szinte elkékültek. Árva, állt a kis cédulán a kék paplanra

tűzve, és a nővérnek két napjába került, mire kiderítette, valóban nincs élő rokona a gyermeknek. Törött lábcskája szépen gyógyult, de keservesen sírt, ha magára hagyták. A nővér kecskét szerzett egy betege anyjától, szorgalmasan hordta a tejet s napjainak nagy részét a kislány mellett töltötte, ki minden búcsúzásnál egyre nehezebben szakadt el ápolójától. Fogatlan mosolya elbűvölte, ahogy fürtös fejét bizalommal fúrta a vállába, és a kis karok úgy, de úgy szorították, hogy azt érezte, megszakad a szíve gyönyörűségében. Bűnös érzelmet érezek e gyermek iránt, atyám, gyónta meg sírva papjának, s magában fogadalmat tett, a kislányt gyógyulása után hamarosan átviteti a menhelyre.

Aznap reggel légvédelmi sziréna hangjára ébredtek. Betegeket menteni, légvédelmi pincébe leszállítani, szólt az utasítás. A gyermek, szólalt meg benne sürgetően egy hang, és elnyomta a sziréna szavát. Rohant. Csak annyi ideje maradt, hogy a szakadt kék paplannal felnyalábolja. Nem sírt, kis fejét bizalommal hajtotta a vállára, apró karjai erősen ölelték. Mire az utolsó beteget is biztonságba helyezték, felhangzott a repülő k dübörgése. Sötét volt. A földön ült, hátát szorosan a pince falának vetve, a gyermek szuszogása csiklandozta a nyakát. Magához ölelte. Kis teste meleg volt és jó szagú. Nem adlak, lehelte a hajába és imádkozni kezdett. Felugattak a légvédelmi rakéták és táncolni kezdtek a falak. Aztán felrobant a világ.

Zúgó fejjel eszmélt. Valaki ütemesen a haját rángatta és gyereksírást hallott. Könnyű por szitált rá valahonnan felülről, és alig érezte a lábát, míg a kis batyut ölelve kimászott egy rázuhant asztal alól. Pislogott. Szállt a por. Körben üszkös falak fenyegették az eget. Karjában tágra nyílt szemmel szuszogott a kék selyem batyu. Zuhogott rá a fény. Krisztus útját járom, bólított megrázkódva az örömtől, és magához ölelte a gyermeket.

A SÁREMBER

Mandulafák. Virágzó mandulafák, ameddig a szem ellát. Közöttük zöld ruhás lány. Haja föltornyozva, dereka keskeny íve ismerős. Félig még takarják a fák, de mindjárt kiér a tisztásra. Már látja a cipőjét, bokája szívfájdító vonalát, mikor szél támad. Irtózatosszél zúg, szinte érzi arcán a szirmok záporát. A lány haja kígyóként vonaglik a szélben és hatalmas dörgéssel dőlnek le a fák. A fák...

Ijedten rándult össze álmából és két kezével takarta a fejét. Gránát robbant a közelében, és a gödör, melyben második napja kuporgott, meglódult vele. Gyomra felkavarodott, keserű nyálat öklendezett, könnyei kormos barázdákat vágtak a doberdói vörös agyagtól kérges arcán. A robbantási tölcser aljában kuporgott, balra tőle bakan-csos láb. Lassan legyűrte remegését és az eget kémlelte. Hogy mennyit aludhatott, inkább csak szunyókálás volt ez, a nap állásából próbálta megállapítani, de a nap eltűnt a gomolygó füstben. Csüggedten kémlelte a látóhatárt, a Monte San Gabriele ködbe és porba burkolózott. Halk géppuska kelepelést hozott valahonnan a szél, majd az is elült. Csönd volt.

Bátortalanul kapaszkodott a gödör széle felé. Kormos ujjai közül vörös rögök peregtek, majd lihegést hallott és mozdulatlanra merevedett. Vére sebesen dobolt a fülében, torka még jobban kiszáradt, füle szinte itta a hango-

kat. A döglegyek rajának táncán kívül semmi. Fejét kisé oldalra fordítva balra tolta magát, és újra meghallotta a lihegést. Ezek csak azt várják, hogy kiemeljem a fejem, aztán végeznek velem, futott át agyán és szinte felzokogott. Görcsösen markolta a sarat és arcát a földbe fúrta. A nedves agyag az orrlyukaiba tapadt, szaga alattomosan kúszott az agyáig, és eszébe juttatta nagyapja temetését. Érezte a kiásott föld szagát, a hervadó virágokét, hallotta, amint nagymama óbégatva sír és ugyanúgy torkon ragadta a félelem, mint egykor. Eleve nem eltemeti a föld, testét kukacok rágnak majd pépesre, sejtjei elmálnak és csontjai sárga darabkáit egyszer majd felveti újra a felszínre az idő. Sáremberré lesz. Nyomtalanná válnak gondolatai, örömei és könnyei, felszívódik nevetése és kedvese könnyű derekának fogása a markában. Elvásik vágya, csókja, hite, a vasárnapi harangszó ünnepélyes hangja, apjának, anyjának tett ígérete, hogy túléli és haza megy. Most világosan megjelent előtte a lány zöld ruhás alakja, föltornyozott haja alatt nevetett a szeme és szája súgott valamit.

Megrázkódott. Zubbonya ujjába törölte könnymocskos arcát, majd szaggatottan fölsóhajtott. És ekkor rájött, hogy az imént a saját lihegését hallotta. Újra meg újra sóhajtott, egyre türelmetlenebbül és a sóhajtások egészen körbeölelték. Ezt nem fogom elmesélni a bajtársaknak, gondolta, és megfordult, fejét fáradtan a gödör falának döntve. Lassan lélegzett, behunyt szemmel gondolkodva, hogyan szabadulhatna. Láta maga előtt a térképet, rajta az állások bejegyzéseivel. A Monte San Gabriele II. és III. védőszakaszát a budapesti és debreceni honvédek védték, míg a IV-est meg az V-öst a nagyváradi 4-sek és a székesfehérvári 17-esek. Haj, ha a

nagyváradiak közül idevezérelne valakit a magasságos, sóhajtott és cigarettaárcáját tapogatta.

Hidegtől és sártól érzéketlenné vált ujjaival óvatosan felpattintotta a fedelét. Két, még meglévő cigaretta szétmorzsolódott. Szomorúan nézte az olcsó dohány apró foszlányait mocskos tenyerén. Óvatosan szórta volna vissza a szálakat a kis alpakka dobozba, mikor gránátisvítés hallatszott. Hasra vágta magát a gödör alján a pocsolóban és dermedten figyelt. Megrázkódott a föld és apró sárcafatok záporoztak rá. Fülére sár száradt, mire összeszedte magát a és négykézlábra állt. Cigarettaárcája odébb hevert a sárban, sarkában megült a kis dohány kupac, ami csodával határos módon nem szóródott szét. Mohón szagolgatta, sőt egy kis szálát a szájába is vett és álmodozva lehunyta a szemét. A dohány csípte a nyelvét, eszébe juttatva az első édes, titkos slukkot, amit apja elcsórt cigarettaájából szívott. Tizenkét éves volt, fél éve szerelmes a szomszéd tanító lányába, akit el is jegyzett bevonulás előtt. Magda, ízlelgette magában a lány nevét és újra elszenderedett.

Egy madár hangjára ébredt, talán veréb, gondolta kában, míg éhségét legyűrve nagyot nyújtózott. Délutánra jár az idő, kémlelte az eget, és ki tudja hanyadjára, végig túrta a zsebeit egy kis élelem után kutatva. Első nap, mikor a pergőtűz elől a kavernába menekült és társai visszavonultak, két kétszersültet talált a zsebében. Lassan morzsolgatta és levest képzelt hozzá. Vastag, tejfölös paszulylevest, kövér füstölt hús darabokkal. Kanala alatt vajként csusszant le a vörös hús, alatta a csont sárgállott, végein kivillant a sápadt velő. Vadas hús volt a következő fogás, a zsemlyegombóc darabok kis szigetekként villantak elő a sűrű mártásból. Nagyot sóhajtott. Gyomra

megkordult és keserű nyál gyúlt a szájába. Ennie kell. Vagy inni. Vagy rágyújtani.

A gödör szemközti oldalán hason feküdt a test. Keze, lába szétdobva, mintha ebéd utáni pihenőjét töltené egy szalmakazonon. Fejének fél oldalát leszakította a lövés, másik fele péppé kenődött. Kezei görcsbe meredve szorongattak egy kis könyvet. Olasz katona volt, míg élt. Most csak odadobott báb egy földkupac oldalán, megadva magát a sorsának, készen arra, hogy egy ellenséges nemzet fia átkutassa zsebeit. Léptei cuppogtak a sárban, míg odavonszolta magát és undorát elnyomva megtapogatta zsebeit. Ezek még szegényebbek, mint vagyunk, sóhajtotta elkeseredetten és szétfeszegette a meredt ujjakat. Egy imakönyv, forgatta a megszürkült lapokat, egyik oldalról kék palástos Szűz Mária nézett rá. Kézzei írott imádság fordult ki a lapok közül, nézegette a sárgult szélű írást. Gianluca Settofore, ízlelgette az idegen nevet. Ki voltál, kamerád, sóhajtott, míg a lapokat forgatta. Merre sirat anyád meg a kedvesed. Szól-e érted harangszó, mikor földbe tesznek, vagy csak elkaparnak majd kettőnket ebbe a gödörbe. Mire észbe kapott, előtörtek a könnyei. Hullámokban tört rá a zokogás. Fejét a földhányás oldalának támasztva elsiratta magát, a családját, Gianluca Settofore-t az egész háborúval egyetemben. Meg Magdát. Lassan elbóbiskolt. Lázás álmában perzselt a torka és mikor kidöccent az álomból, rekedten köszörülte. Csak egy slukkot, édes jó istenem, aztán meg is halhatok.

Bágyadtan nézett szét és sármocskos markába szórta a pár csipet sáros dohányt. Papír kellene, tapogatta a zsebeit, aztán fáradtan hátradöntötte a fejét. Szédült. Erős szél kerekedett, felkavarta a füstös port és megtáncoltat-

ta a kaverna dögletes levegőjét. A zöldes légyraj fordult egyet a halott katona testéről, majd újrakezdték duruzsoló munkájukat. Az egyik lustán megpihent az imakönyv lapjain, és tovább repült. Papír, hümmögött a katona, és felhúzta vállait, ahogy anyja szigorú arca jelent meg előtte. Láta finom ujjait, amint a templomban imakönyvét lapozgatja. Az égre nézett. A lustán kavargó porfelhő fölött tompán világított a nap. Valahol a távolban madár szólt bátortalanul.

Bocsáss meg, Szűz Anya, mormolta és agyagtól vörös tenyerét összedörzsölte, majd óvatosan kihásított egy lapot az imakönyvből.

VAKABLAK

Apám temetéséről, tekintetes bíróság, csak az maradt meg bennem, hogy rettenetesen ordít a két húgom, Stédi meg a Trudl, mert a sok feketébe öltözött sirató asszony úgy ellepte a házat meg az udvart, mint télen a szántást a varjak. De a legjobban anyánk óbégatott, az én világszép, szőke Muttim, aki ott maradt özvegyen három poronttyal, az öcsénk meg a hasában.

De elmúlt ez is. Meglett a kis Jozef, aki nemcsak a nevét örökölte apánktól, hanem az asztalos műhelyt, ahol alkalom adtán három segéd is dolgozott. A világon a legjobb illata a fenyőfának van, mikor hasogatja a masina, száll a temérdek jó szagú forgács, olyan, mintha karácsony lenne. Fenyő szag van, meg a forgácsok úgy szállnak, mint a hó.

Én mindig szerettem elnézni, mikor dolgoznak a segéddek. Így láttam meg aztán a Muttit és Hansot, ahogy birkóznak a nagy asztalon a friss forgácsban. Anyámnak még a fapapucs is elrepült. Mit tudta azt egy gyermek, hogy mit lát, de onnantól Hans velünk evett, nem a többi segéddel. Nagydarab, csontos, veres legény volt, aztán csak egybe keltek, ahogy letelt a gyászév.

Engem Hans sosem bántott, csak nem szívlelt, talán, mert én hasonlítottam a legjobban apánkra. A húgaim meg Jozef anyánk tejfől szókeségét örökölték, én meg barna lettem, kicsit cigányos ott, a sok palotai sváb között.

Mesélte egyszer a Mutti, hogy apám felmenői bajorok voltak, na, onnan van ez a barnaság.

Hát nem szeretett engem a Hans, ahogy mondtam. Megérzi minden gyermek meg állat az ilyet. Trudl meg Stédi, mennyit lovagolt a nagy csontos térdein, meg, csinált nekik fából kis bábukat, meg babaházat hozzá. Olyan bútor volt abban, hogy csodájára jártak az emberek. Kis faragott szekrényké, aztán nyílt nekik az ajtaja. Jozefnek meg guruló falovat fabrikált. Még sörénye és farka is volt neki, kócból. Ilyen ügyes ember volt az én mostohám. Csak én nem tudtam soha a kedvire tenni. Elég volt, ha ránéztem, már elborult az arca, és csak sóhajtozott, hogy ne nézzem, azzal a szúrós szememmel.

Hans miatt volt az is, hogy tizenkét évesen kivettek az iskolából és elkommandáltak takarítani meg mindenesnek az új tanító mellé. Kis kopasz, mokány ember volt a tanító úr, valahonnan Bácskából szalajtották. Nem volt annak se családja, senkije.

Elég az hozzá, hogy nagyon megszeretett az engem, sokat tanítgatott, oda állított a két térde közé, úgy mutogatott mindenféle képeket valami históriás könyvből. Sokszor megsimogatta a fejemet, meg szagos cukrot is adott.

Nem volt az nehéz munka, nekem elhihetik, ellenben egy halom könyve volt neki, arra háklis volt, hogy mindig leporoljam őket. Az öreg Krausné főzött neki, attól tanultam én is egyet, mást. Jó helyem volt ott, na. Egészen addig, míg egy napon váratlanul be nem állított anyám, éppen akkor, mikor engem a tanító úr taníttatott. Mert akkorra már rendszeressé váltak az ilyen alkalmak, mikor a gyerekek hazamentek, és a tanító úr behívott a szobájába, ahol az asztalán ki volt készítve a nagy könyve, amiből magyarázott. De én olyan vézna kis leányka voltam, hogy nem bírtam a könyv fölé hajolni, ezért a tanító úr az ölébe ültetett engem. És úgy mutogatott, taníttatott. Nem volt ez nehéz tudomány bizonyosan, de alig fél óra múlva istenesen elfáradt belé ez a jóember, nem győzött sóhajtozni, egészen belemelegedett, éreztem az ingén keresztül, mert jó szorosan nekem dült magyarázás közben. Közben megjött anyám, akinek a kopogását nem hallottuk, annyira elmerültünk a tudományban. Egyszer láttam még így kikelni magából, mikor a kicsi Jozef majdnem bele fulladt a kacsausztatóba a kert végiben, mert Stédi elkészült koszorút fonni a szomszéd Lizijével. Hogy mit kiabált a tanítónak nem igazán értettem, csak azt láttam, hogy annak elvörösödik az a kopasz feje, és csak hebeg és makog. Anyám kirángatott, kinn kaptam egy pofont, na, akkor kezdtem el ríni, mert nem volt nékem bűnöm semmi, nem loptam, nem törtem össze semmit. Azért csak szeretett engem a tanító úr, mert kiadta a béremet előre.

Így történt, hogy eltakarították a tanító urat a faluból a temérdek könyvével együtt. Helyette jött aztán a kövér Busch tanító, a hat gyerekével. Na, azzal nem volt semmi gond, minden évben született neki egy gyereke. De azt én már nem igen értem meg otthon, mert a Mutti elpaterolt engem Váradra.

Az úgy történt, hogy a szomszédunkban lakott a Mülterné, akinek az ura kovács, az asszony meg nagyon szé-

pen varrt. Nem volt neki ipara, csak úgy az ismerősöknek varrogatott, de olyan szépen, hogy a városból is kijártak hozzá. Hát így történt, hogy a Zsizsike kisasszony éppen ott volt varratni, és az anyám megkérdezte, nem tudná-e az ő nagylányát elkommendálni valamerre a városban. Ügyes ez, mos, főz, takarít, úri háznál is szolgált. Így az anyám. Addigra végképp útban voltam, anyám viselő volt a Hansi gyerekével. Zsizsike kisasszony csak nevetett, az már akkor olyan mosolygós egy teremtés volt, és azt mondta, épp jókor szóltunk, mert a házban, ahol ő lakik, pont cselédet keres egy nagysága. Majd ő beprotezsál engemet.

Így is lett. Nemsokára bekocsiztunk Váradra Müllerékkal. Emlékszem, kedd volt, piacos nap, mikor kiraktak egy nagy tér sarkán, én meg csak bámultam. Ekkora házakat meg tornyokat még sosem láttam. Meg ennyi embert, aki mind sietett. A nőkön akkora kalapok, mint egy gólyafészek. Tiszta parádé. Akkor jártam a városon először. Meg is ijedtem, mert arra gondoltam, na, el fogok én itten vesződni egy-kettőre. Hát hogy talállok haza a házhoz, ahol szolgállok? De nem így történt, mert a Zsizsike kisasszony, aki nekem azt a jó helyet szerezte hamarosan megtanított, merre kell menni, hogy ne tévedjek el. Ő jegypénztáros volt a Rimanóczy-fürdőben, meg néha kabinos kisasszony, ilyenkor helyettesített. Sok embert ismert és mindig nagyon kedves volt velem.

A gazdáimra nem lehet nekem panaszom, kérem. A nagysága csak egyszer pofozott meg, mikor eltörtem egy vázáját. Pedig nem volt az becses portéka, csak olyan filléres, amilyent a búcsúsok árulnak minálunk, de mindenféle színes virágok voltak ráfestve.

Elég az hozzá, hogy a gazdám jóságos, nagy tudományú

ember volt, csak sokat szivarozott, nem győztem azt a sok bűdös szivarvéget szedegetni, meg szellőztetni utána. Gyermekek nem volt nekik, aztán sokat eljártak társaságba meg színházba. Minden este. Hogy nem unták meg? Engem is elvitt egyszer a Zsizsike kisasszony. Egy kövér asszony énekelte egy olyan feszes trikóban, hogy majd kisült a szemem szégyenemben.

Megszoktam én az új helyemet hamar. A nagysága megmutatta mit, hogyan csináljak, miként szeretik. Mert az úri népek igényesek, mind más a hóbertjük nekik. Az én nagyságám föllet itta a kávét, az ura meg ki nem állhatta. Azt mondta, felragad a bajuszára. Nem macska ő, így.

Csak a Zsuzsa néni, a szakácsné, az nem szeretett engemet sohasem. Egyszer hallottam, mikor mondta asszonyomnak, nem kedveli a svábokat, mert mind rút, mint a béka. Asszonyom csak nevetett, és azt mondta, szó, ami szó, igaz, de legalább tiszták. Meg is nézhette akárki az én kis szobámat, tiszta volt az mindig, mint a pohár. A konyhából nyílt, kicsike volt meg ablaka sem volt neki, csak egy vakablak. Ott tartottuk a lúgot, egy bögrében.

Vasárnaponként mindig vitt engem a Zsizsike kisasszony mindenfelé, de legjobban a Rhédey-kertbe szerettem eljárni. Ott katonazenekar játszott mindig valami szép muzsikát és gyönyörűség volt elnézni azt a sok népet, ahogy sétálgatnak. Meg aztán a sok kisasszony mind kihordta a gyermekeket, akik szépen eljátszogattak a gyepon, ők meg diskurálgattak a fiatal urakkal meg a katonákkal. Mert ott volt a kaszárnya, igen közel, azért a sok baka. Mind kimenőn volt.

Nekem a hangja tetszett meg legelőször a Palin, vagyis hogy a Balogh Pálon. Mert éppen mókázott vele a komája a Vidai Pista és Pali nagyot kacagott. De úgy kacagott, olyan jóízűen, hogy menten oda kaptam a fejem a tömeg-

ben, mert vasárnap délután volt. Ilyenkor sokan vannak. Szóval, ahogy meghallottam a nevetését, én mindjárt arra gondoltam, ez egy nagyon kedves és vidám ember lehet, hogy így tud nevetni. Akkor megláttam, nem lehetett azt nem észre venni, egy fejfel magasodott ki az emberek közül. Nem hiába választották ki huszárnak.

Aztán a hangja után már tetszett az egész ember, legjobban a bajusza, meg az a hamiskás fekete szeme. Nálunk Palotán szokék meg veresek a férfiak, olyan seszínű bajuszuk van, már ha meghagyják. Olyan volt a Pali, mint egy szép, harapós farkas, a sok villogó fogával. Sosem tudtam, hogy harapni akar, vagy nevetni. Előbb a földijét, a Vidai Pistát küldte oda hozzám, az volt neki a legjobb cimborája. Aztán rám villogtatta a szemeit és bemutatkozott. Nem tudom én azt elmondani, mit éreztem, mikor először megfogta a kezemet. Olyan jó nagy, meleg lapát keze volt, és a jobb keze hüvelyk ujjá tövében volt neki egy fehér forradás. Ott megharapta a ló a kezit. Ezt elmesélte nekem már első este, míg haza kísért. Otthon, vagyis a falujukban, Szalárdon, volt nekik egy harapós-rúgós lovuk, a Fecske. Na, az tette csúffá a kezit. Elmesélt ő nekem mindent, míg szorongatta a kezemet, és ballagtunk egyformákat lépve hazáig, a Kert utcán.

A kapuban csak szépen, illendően megkérdezte, hogy eljönnek-e jövő vasárnap is vele találkozni a Rhédey-kertbe.

Aztán olyan kedves fiú volt ez a Pali, mert vasárnap tényleg ott várt engem két nagy pereccel a színekörnél. Vidai Pista is ott ácsorgott egy darabig, de hamarosan elkószáltunk mellőle. Nem is nagyon emlékszem, miről beszélgettünk, csak arra, hogy milyen jó volt mellette lenni. Így történt, hogy nekem komoly udvarlóm lett a Pali. Esténként sokat volt eszembe, villanyoltás után, hogy most

valahol, valaki gondol énrám, és alig vártam a vasárnapokat.

Nagyon meleg nyár lett akkor és júliusban szólt az asszonyom, hogy ők most elutaznak két hétre a Félix-fürdőre, mert a nagyságos úr ott kezelteti a podagráját. Így szokott ez lenni minden nyáron, ilyenkor a szakácsné is haza megy, de én nem mehetek, mert valakinek csak őrizni kell a házat. Na, éngem a nyavalya majd ki tört, úgy féltem a rablóktól, mondtam is a Palinak, mi lesz velem, ha egy éjszaka valaki rám töri az ajtót. Majd ő bekísér engemet és megnézi, hogy jól bezártam-e, így.

Fel is jött, mindjárt akkor nap, mikor a nagyságáék elutaztak. Alig fordult be a sarkon a konfli, az én huszárom már ott kongatta a küszöböt. Betettem az ajtót utána, hát úgy átkapott ott a konyha közepin, hogy azt hittem, a lelket is kiszorítja belőlem. Nem voltam én már észnél ezután, csak azt tudom, hogy úgy birkóztunk ott a kis ágyamon, mint anyám meg Hans. Aztán csak megtörtént.

Rítam utána, mint a záporosó, mert eszembe jutott, miket mondott anyám a lányok becsületéről, és megmondtam a Palinak, hogy én megiszom a lúgot, innen a vakablakból, ha ezek után el nem vesz éngemet. De az csak simogatott, nyugtatgatott, mint az ideges lovat szokták, hogy innentől már hites menyasszonya vagyok én neki, mert letelik a szolgálat, és visz ő haza menyecskének Szalárdra. Én hittem is neki, mert akkor már nagyon szerettem, na.

Jött ezután majd mindennap, mert, hogy már belekóstolt a jóba, és mindig csak azt akarta.

Hanem egyszer csak elkezdtem nagyon furcsán érezni magamat. Sose voltam én még beteg, csak egyszer, mikor a fogam fájt, de most nem volt jártányi erőm. Akkor törtem össze a nagysága cifra vázáját, mikor a szakácsné csak nézett rám és legyintett, hogy na, ez is bekapta a le-

gyet. Zsizsike kisasszonynak meg könnybe borult az a nefelejcs szeme. Teca, azt mondta nekem, vetesd el magad vele, mert te már úgy vagy. Azt hittem, megpusztulok a szégyentől, még az utcára sem mertem kimenni, mert azt hittem, már mindenki látja rajtam, hogy rossz lány lettem.

Aztán egyik vasárnap úgy hozta a fennvaló, hogy csak magam voltam, éppen az ezüstöket pucoltam, a nagyságáék meg társaságban valahol, mikor bezörgetett a Pali. Nagyon dobogott a szívem, de csak elmondtam neki. Láttam, hogy elveresedik, csak hümmög és rágja a bajszát. Aztán megeredt a nyelve, szó szót követett, kiabáltunk mindenfélét, és akkor azt találta mondani nekem, hogy dehogy kell őneki egy sváb béka a porontyával, mikor van neki otthon szép, hites mátkája.

Én akkor éreztem meg, hogy ártani fogok neki. Nem tudom, honnan támadt olyan erő bennem, de a nagy tálcát telis tele a villákkal meg a többivel a fejibe borítottam. Teremtőm, hogy villogott a sok cifra kés meg kanál a levegőben, neki meg csak annyi ideje maradt, hogy megugrott az ajtón.

Arra eszméltem, hogy ott ülök a konyha kövön, egy rakás eszcálg körülöttem, meg a bajonétja, amit itt hagyott a nagy futásban.

Fél óra se telt el, mire mindent elraktam. Akkor kopogtatott. Nem emlékszem, mikor került a marólúgos bögre a kezembe, csak azt tudom, hogy egyből kitártam az ajtót és szemem öntöttem vele.

Vidai Pista volt.

Azt küldte vissza a bajonétért.

MACKÓ ÚR REPÜLNI AKAR

Aztán azt mondta apám a grószinak, hogyha nem adják neki anyámat, ők elemésztik magukat. Erre a grósz szépen, illedelmesen elájult. Azért, mert a szomszédban a temetkezési vállalkozó Kiricsiéknél akkoriban ölte vízbe magát a nagyobbik Kiricsi lány, az Ella. Talán gyereket fogott, mit tudom én. Régi történet ez már.

Elég az hozzá, hogy anyám hétszépség volt. Sokkal szebb, mint a nővére. A térdén alul ért a kibontott rengeteg haja, és mikor a tizenhetedik születésnapján készült fotográfiát Dajkovits úr kirakta a műterem kirakatába, hát megállt a forgalom. Utána meg naponta érkeztek a szebbnél szebb bukéták.

Lett volna kérője neki épp elég. De ő nem akarta egyiket sem. Ő csak a konflist akarta, Jánost. Papácskát.

Akkor már egy éve tartott a szerelem, ő fuvarozta anyámékat a kalaposhoz, színházba meg a temetőbe. Aztán mire a lányok fordultak az apjuk sírjától, Papácska már megszedte a temető az összes ibolyáját. Tele volt ott minden a kis csokrocskákkal. Még a Baba meg a Sárkány sörényibe is jutott. Anyám hazáig kacagott. Hallani ma ilyen szerelemről? Ugye nem?

Szegény grósz meg azt hitte, muszáj az esküvő, ezért volt az ájulás. Nem használt se tiltás, se fenyegetés. De

minek is tiltották volna? Persze, mert szegény grószí jobbat akart volna.

De becsületes konflis család volt az apámé. Akkorra már mind az öt testvérét kiházásították és férjhez adták. Most tölthetsz egy kávét, anygalkám.

Mancit, a legidősebb nővért, kit Papácska legjobban szívlelt, az öreg Szakács fia, a Guszti vette el. Nekik volt a legszebb hentes árujuk az egész városban. Gyurka bátyja beállt katonáékhoz, akkoriban Kolozsvárt nyűtte a munda. A két lány, Ilona meg Erzsike vitték a Fő utcán a kis kalapszalont. Rend volt ott és összetartás.

Mire megszülettem, anyám éppen eltemette a családját. A néne hirtelen betegségbe esett, elvitte a sorvadás néhány hét alatt. A grószí? Szegénynek hófehér lett a haja egy éjszaka leforgása alatt, de sírni alig látták. Kemény asszony volt, ahogy mondják. Aztán három hónap nem telt bele, elment a lánya után. Reggel csak ott találta a kis cseléd az ágya mellett, még csöngetni sem maradt ideje, úgy elvitte a kaszás.

Anyám többé sosem nevetett. De engem sem szívlelt egy percet sem. Ahogy megszülettem a tíz körmével esett nekem, mikor megmutattak. S ha apám nem fogad dajkát mellém, tán az egy évet sem érem meg. Mire az első lépéseim tettem, anyám már egy klinika bennlakója volt. Megbomlott az elméje szegénynek. Nem sokáig húzta, mert még két éves sem lettem, kiköltözött az övéi után. Apámmal maradtunk ketten. Két árva.

Apám? Hát persze, hogy kétségbe esett. Láttál már férfiembert egymagában egy kicsi leánykával? Aztán hirtelen fordult egyet a sorsom kereke, mert Mancit, apám kedvenc nővére, gyerektelen lévén, magukhoz fogadott s így lett nekem igazi anyácskám meg két apám is.

Ha én azt el tudnám mesélni néked, milyen volt anyácska! Mindig citrom meg levendula illata volt. Magasra fésült, tornyos frizurája alatt szinte elpattanni látszott az a szép fehér nyaka. Istenem, hogy szerettem! Emlékszem, kis arany zsebóráját, melyen apró kék fecskék szálltak, mindig a kezembe adta, ha beteg voltam. Ilyenkor aggódva hajoltak az ágyam fölé, ő meg Guszti bácsi, a nevelő apám. Te, hogy az milyen figura kis ember volt! Kis kerekfejű, pecsenyés ábrázata volt neki, meg apró malac szemei. Vicces ember volt, tréfáit sokáig nevette a város, de sose lehetett rá haragudni. Később, midőn már nagyobbacska leánykaként bejörgattam a hentesüzletükbe meg a mellette üzemelő kifőzdébe, arra gondoltam, tán Guszti bátyám szép pecsenyés orcáját is a hentes üzletéből szerezte. Ritka jó ember volt. Este mindig kiosztotta kifőzde maradékát a szegények között. Emlékszem rájuk. Hannira, az ősz koldus asszonyra, aki mindig képzeletbeli gyerekét szólongatta. Meg Rózsa bácsira, ő volt, aki Foltossal, a kuttyájával várta az ételt.

Ahogy mondom, jó módon éltek, példás életet. Épp ezért nem értette senki, miért nem áldotta meg az úr gyermekkel a frigyüket.

Dehogynem. Kúrálták szegények magukat mindennel. Cseppek, meg mindenféle labdacskok, mindent kipróbált rajtuk a jó Leitner doktor. Fárasztó és végeérhetetlen fürdő kúrákra utaztak nyaranta, ahonnan mindig kisírt, karikás szemekkel jött meg anyácskám.

Mi kell a gyereknek? Az, hogy szeressék, törődjenek vele. Hozzám jók voltak, szerettek, gondtalan gyerekként igazán nem értettem, miért beszél mindenki háborúról? Nem látszott semmi a mi életünkön, legfeljebb csak apám meg Guszti bácsi csapkodta többet az asztalt, ha politikáztak. Aztán csak annyit vettem észre, anyuskám nagyon sír. Na, akkor már háborúban álltunk. Persze fene nagy lel-

kesedés volt még az elején, vigyázz, vigyázz kutya Szerbia meg minden. De eltűnt a lendület és minden megváltozott. Eltűntek a férfiak. Apám bevonult szanitécnek, Guszti bátyám valahol sodródott a többivel. Vége lett a nyugalmas, szép életünknek. Hogy mire emlékszem még? Hát arra, hogy összegyűltünk hol itt, hol ott, lányok asszonyok és bontottuk elfelé a pulóvereket meg szvettereket. Mi kisebbek bontottunk meg motringoltunk, az asszonyok meg kötötték vég nélkül a meleg stucnikat. Meg kesztyűket is.

Megtapasztaltuk az örömtelen ünnepeket, mikor kinek-kinek fronton a legkedvesebbje. Beköszöntöttek a hústalan napok, aztán csak éppen hogy vegetált a hentesüzlet, bűdös bönyét árultunk akkoriban, de volt, aki azt is elvitte. Bevezették a jegyrendszert, hiánycikk lett a petró, és aranygyűrűt adtak a népek a tojásért. Hiób-hírek jöttek a frontról, és anyuska belefogyott az állandó aggodásba.

Már mindenre el voltunk készülve, mikor Guszti bátyám két hónapos hallgatás után hazakeveredett. A kaverna, ahol meghúzták magukat, így mondták, belövést kapott, szinte mind meghaltak körülötte. De az ő jó erős csontjai kibírták, és éppen csak a koponyáját kellett befoltozni egy csinos kis ezüstlemezzel. De ezzel szerencséje is volt, mert számára befejeződött a háború.

Mégis, azt gondolom, sorsszerű volt, hogy megúsza, mert mi más magyarázhatja azt, ami ezután történt. Ott a cigarettám, gyújtsunk csak rá!

Ez is, milyen furcsa egy dolog volt, hogy anyácska sokáig, nagyon sokáig nem is sejtett semmit. Bár hízott kicsinykét, és megtelt az orcája is, de ezt csak a nyugalmának tudta be, hogy végre otthon van mellette az ura. Aztán Leitner doktor, aki maga is megharcolta addigra a maga kis harcát,

és a frontról haza kerülve apró fekete selyemkendő takarta a bal szeme helyét, gyanakodva konzíliumra kérte.

Hát hogyne örvendtünk volna mindnyájan, mikor tél végén világra jött nagyapád, majdnem négy kilósan! A kis Lackó! Haj, de imádta mindenki azt a kis gyereket, anyácskáék késői örömét! Emlékszem, olyan egy éves forma volt, mikor nagyon beteg lett. Anyácska diftériától rettegve éjjel-nappal az ágya mellett imádkozott, úgy gondolom, már a halál tornácáról perelte vissza az ő kisfiát. Akkor került haza apám, az igazi, a muszkáktól. Máig előttem van, ahogy lábujjhegyen belép a betegszobába és elővesz a kabátja alól egy szép kis barna mackót. Na, az lett Mackó Úr. Mackó Úr nem hétköznapi jószág volt. Lackó egyből bevette a legkeserűbb porokat is, ha Mackó Úr kérte rá, és nem volt hajlandó egy lépést sem tenni nélküle.

Hogy mi zajlik körülöttünk a nagyvilágban, hogy tömegesen jönnek haza a nyomorék hadifoglyok, hogy maradék katonáinkkal letétette a fegyvert Linder Béla és közben zajlik az impériumváltás a fejünk felett, azt nehéz volt elfogadni, és még nehezebb túlélni. Fenéig ürítettük a megaláztatás keserű poharát. Bizony. Máig sem tudom, hogyan étetett anyuskám annyi száját.

Egyik éjjel úgy ugrasztotta ki Guszti bátyát az ágyból egy jó embere a hírrel, veszélyben a hentesüzlet meg a kifőzde, mert ezek elveszik. Be lettünk csapva, mint az árnyékszék ajtaja, mert nem ezt ígérték abban a híres gyulafehérvári határozatban. Innentől egyre gyakrabban elhangzott a szó, repatriálás. Sebbel-lobbal eladtuk a hentesüzletet kifőzdestül egy ájszernak. Anyuska meg egyre többet seftelt esténként az öreg Roth bácsival, a sarki ékszerésszel. Fenekestől felfordult ismét az életünk. Egyre csak a kiutazáshoz szükséges papírokat vártuk. Bútora-

ink és egyéb ingóságaink immár bevagonírozva várták az indulást az új élet felé. Anyuka három gyémántgyűrűt adott, csak hogy elkerülhessük a vagonlakók sorsát, és személyvonattal utazhassunk a holmi után. Túrhetetlen volt szinte, ez a köztes lét. Az én drága anyuskám kisírt szemmel járkált a csupasz falak között, Lackó meg, jobbójában az elmaradhatatlan Mackó úrral, nyűgösen kapaszkodott a szoknyájába. Emlékszem egyik esti beszélgetésükre, hallottam, amint azt beszélük, hogyan kellene átmenteni a határon a fináncok elöl a hentesüzlet és a ház árából vett ékszereket és gyémántokat, ami a magyarországi újrakezdés zálogaként szolgált.

Nem, azt nem lehet már tudni, kinek az ötlete volt. Engem csak arra kért meg anyácska, vegyem ki óvatosan az alvó Lackó karjából Mackó Urat és segítsek felfejteni a varrást a hátán.

Emlékszem, ez az indulás előtti estén történt, mert Lackó nehezen aludt el.

Másnap hajnalban könnyű nyári eső siratta indulásunk. Olyan volt minden, mint egy álomban. Rossz álomban. A szemerkélő langyos esőtől vagy bőven omló könnyeinktől, de alig láttuk magunk körül a világot. Búcsúztunk régi életünkötől. Aztán a mozdony nagyot sikoltott, és megindultunk. Ez elmondhatatlan...

Már jól vagyok, drágám. Köszönöm.

A kupéban rajtunk kívül egy idegen úr utazott, a székesfőváros felé maga is. Lackó békésen szundikált Mackó Urat ölelve, majd később mindnyájunkat jókedvre derített ártatlan gyermeki bájjával és csacsogásával. A vonat monoton kattogását meglepően jól tűrte, fűtös fejét a kupé párás ablakához szorítva nagy hévvel magyarázott Mackó Úrnak. Hol egy tehenet, hol egy lovas kocsit fedezett fel nagy izgalommal. Dél körül járt már ekkor. Közeledtünk a nagy fo-

lyó felett átívelő vasúti hídhöz. Ha így haladunk, nem sokat késünk és estére átérünk a határon, kattintotta be elégedetten zsebóráját Guszti bátyám. Apám elgondolkodva bólogatott.

Közeledvén a vasúti hídhöz, szerelvényünk nagy sóhajtasok közepette fékezett, majd megállt. Semmi, így a kalauz, csak óvatos a masiniszta. A vonat aprókat horkantva óvatosan araszolt, a nagy zöld víz lustán kanyargott alattunk és Lackó, mint minden kíváncsi három éves ifiúr mindezt látni óhajtotta. Készséges útítársunk óvatosan lejjebb csúsztotta az ablakot, Lackó, kezében Mackó Úrral kíváncsian kandikált kifelé, míg anyuska szorosan magához ölelve tartotta a dundi lábacskákat.

Kintről vízszag és nyárszag csapott be, magányos gém repült át a folyó felett méltóságteljes szárnycsapásokkal. Hazafelé repül, csuklott el anyuska hangja. Lackó szél borzolta fürtökkel hosszan nézett utána. Majd apró testét megfeszítette, ahogy kis karja lendült. Mackó Úr repülni akar, haza akar repülni, kiáltotta csengő hangon. A víztükrödözött a halk csobbanás után.

S mi megkövülve néztük, mint úszik el méltóságteljesen örökségünk a nagy folyón.

ÍGY SZÉP AZ ŐSZ

Akkoriban apám az egyetemen tanított, anyám meg irodalmat a város jó nevű középiskolájában. Ha lehet egy nagyszájú, büdös lábú kölköt feltétel nélkül szeretni, ők azt tették. A nővéremet korán elvesztették, csak

egy banális tüdőgyulladásnak indult, de a háborúban ez a halálhoz épp elég volt, meg ahhoz is, hogy őrült imádat-
tal csüggyenek a megmaradt egyetlenen. A fiún. Aki ak-
koriban élte kamaszkora legteljesebb, legszebb nyarát, a
cimborákkal.

Gondolkodtak már azon, mi teszi a gyermekből hirte-
len majdnem férfivá érés misztériumát olyan titokzatos-
sá és feledhetetlenné, olyan görcsösen és mégis édesen
fájóvá? És itt nem csak a külső átalakulásra gondolok. Hir-
telen támadt szabadságra nyílt a világ és vele együtt a lel-
künk, észrevettünk minden igaztalant meg talmit és
minden képzelt férfiasságunk dacára volt, hogy elsírtuk
magunkat, ott azon a nyáron, a kis erdő mellett.

Az volt az az idő, mikor faltuk a könyveket, halomra a
detektív és indiántörténeteket vagy Dumas kalandregénye-
it. Apám megengedte, hogy feldúljuk nagyapám könyvtárát.

Kispataki, a legjobb barátom, majdnem rokon fiú volt,
tulajdonképpen Pataki volt, úgy, mint mi, csak a nagyap-
ja nem nőtt valami nagyra, így maradt rajta a név, de már
mindenki így ismerte őket a városban. De ő behozta a le-
maradást, jó fejfel volt magasabb mindannyiunknál, erős,
vállas fiú. Kinézett vagy tizenhatnak.

Dudussal már az óvodában jó cimboraságba kevered-
tem, rögtön azután, hogy első nap sikerült betörnie a feje-
met egy fél téglával. Volt nagy sírás -rívás, kotkodácsolás
anyáink részéről, azóta is tartott a barátságunk a kis puly-
katozás fejű, szeplős fiúval. Aki ha valamin nagyon belel-
kesült egyszerre tudta mozgatni a füleit. Mennyit neveltünk,
mikor Kolos kilopott egy tortát a nővére esküvőjéről. Fel-
faltuk ott helyben hárman, a kultúrház macskahúgy szagú
hátsófalánál. Teremtőm, hogy fostunk utána két napig. Ko-
los egyébként úri családból származott, a nagyapja kúriai

bíró volt, együtt tanult az én nagyapámmal Kassán. Kolos félárva lett, mikor az apját lelőtték a ruszkek, aki pont akkor ért haza, mikor két katona szórakozott a feleségével. A fiú végignézte és lehet, hogy ettől lett dadogós, én nem tudom, sosem mesélt erről, de ő volt négyünk közt a legvédtelenebb a szemüveges, vékony arcával.

Egész nyáron a kis erdőn lógtunk, volt egy tisztás az etetőtől feljebb, a szélén egy elhanyagolt vadász les, ott tanyáztunk. Elszívtuk ki-ki lopott cigijét, disznó képeket nézegettünk, és ha volt, szalonnát sütöttünk meg gombát. Néha a magunk fabrikálta nyilakkal lövöldöztünk. Férfias játékok.

Már nem emlékszem pontosan mikor volt, hogy a pisztolyt megtaláltam. Apám szobájában egy széken állva a könyves polc tetején keresgéltem, mikor az egyik faragott dísz elmozdult. Azt hittem, behugyozok, mikor megláttam az olajos rongyból kivillanó fém tompa fényét. Emlékszem, az volt az első gondolatom, hogy apám agyonver, a másik, hogy ez itt nagyapám pisztolya, egy 9 mm-es Walter PP. Ezután nem hagyott békén a gondolat, de a fiúknak nem szóltam róla. Egy igazi pisztoly. Tudtam, az egész család börtönbe kerülne, ha kiderülne.

Aztán az iskolakezdés feledtette velem a titkomat, mert akkor történt, hogy Kolos szerelmes lett.

Babett a szomszédjukban lakott, Dumitrescu elvtársnak, a pártitkárnak volt három gyereke közül a legkisebb. Hogy mit evett rajta Kolos, már akkor sem értettük, szép lapos képe volt és fekete szeme, igazi oláh szépség. A haja, az még talán, akkora hajfonata volt, mint a karom. Babett bárhova mehetett, de csak Puiu, a bátyja kíséretében.

Emlékszem, azon a napon mozi után lógtunk, vártuk a sarkon Kolost, míg el nem köszönt Babettől. Hideg volt,

valami eső esett, korán szétváltunk. Otthon kihallatszott apám izgatott hangja, míg lepakoltam a holmim a szobámban. Ahogy a nappaliba léptem, láttam, hogy mindketten igen izgatottak, anyám a fotelben ülve gombóccá gyúrte a zsebkendőjét, majd szépen kisimítva összegyúrte újra. Apám a rádióhoz hajolva keresgélt az állomások között. Láttam, hogy őszül meg rohamosan kopaszodik és hirtelen vad szánalmat éreztem iránta. Piros arccal egyenesedett fel, forradalom van a magyaroknál, mondta rekedten, anyám meg váratlanul felzokogott. Tudtam, hogy a rokonainkra gondol. Éjfélig lestük a híreket, de csak zenét sugároztak.

Másnap minden erőnkre szükség volt a líceumban, hogy érzelmeinket visszafogjuk. Ne pofázzatok, dühöngött Kispataki, még befújnak. Második órán fogalmazást íratott velünk Ferke bá, Így szép az ősz, ez állt a táblán címnek. Most mi az istent írjunk, dühöngtünk. Ferke bá az ablaknál állt, kis kese bajsztát rágva, könyökén kopott volt a szvetter ujjja. Sajnáltuk, mert tudtuk, odaát él a bátyja. Nem is bántottuk. Csak az a hülye Szalai suttogta, hogy náluk azért szép az ősz, mert ilyenkor megfektetik a lányokat az istállóban. Senki nem röhögött.

Rendkívüli találkozót beszéltünk meg délutánra a kis erdőbe. Fiúk, mondtam, miközben komoran szívtuk cigarettáinkat, odaát magyarok véreznek a barikádokon. Azt mondom, szökjünk át és csatlakozzunk. Aztán mi-mi-mivel harcolsz, te, na-nagyon hülye, nézett Kolos a szemüvege mögül. Majd adnak ott vagy szerzünk magunknak, legyintett Dudus. És én éreztem, hogy eljött a pillanat. Holnap gyertek, mert mutatok valamit, engedtem szélnek a társaságot.

Apám az esti tisztálkodását végezte, mikor a szék te-

tején ágaskodva kiloptam a pisztolyt mind a tizenkét től-ténnyel. Súlyosan, félelmetesen feküdt a kezemben. Egyáltalán nem éreztem férfiasnak magam. Pusztán féltem.

Komoran kuporogtunk a magaslesen, Kolos késett, de én úgy döntöttem, nem várunk tovább. Elővettem és szét-hajtogattam a rongyot. Halottam amint Dudus lélegzete felgyorsul, majd elfullad. Kispataki halkán fütytyentett, ej-ha, barátocskám.

Pár percig csak néztük, én tulajdonosi büszkeséggel, a barátaim olyan borzadállyal, mint én annak idején. Kispataki kézbe vett egy töltényt, milyen nehéz, méricskélte. Ekkor léptek hallatszottak a fák felől. Megjött Kolos, sóhajtott Dudus, aztán a les nyikorgó létráján megjelent szemüveges barátunk, majd mögötte még valaki, Puiu.

Na, ne hülyéskedjete, zökkent elsápadva kispadra Kolos. Ezt meg hol szerezted, nézett rám rémülten. Ja, a jézuska hozta neki karácsonyra, röhögött fel Kispataki. Marhák, sziszegte Puiu, ezért mindnyájunkat bekasztliznak, mindenkit, értitek?

Én azt mondom, ha már itt vagyunk, próbáljuk ki, tápáskodott fel Dudus.

Ott álltunk a nyilazáshoz felállított céltáblánál. Na, ki lőjön először, talán a gazdája, rázta a fejét Puiu és kiköpött.

Az az igazság, hogy betárazni sem mertük. Egyszerűen ránézni sem esett jól. Az még ment, hogy üresen csatogtattunk meg marhaskodtunk, de löni, ahhoz teleszaladt a gatyánk. Mégis, akkor és ott határoztuk el, hogy átszökünk a határon és csatlakozunk a felkelőkhöz. Ez volt a terv. Pofon egyszerűnek tűnt és kivitelezhetőnek. És így történt, hogy ott a magasles tövében Dudus bicskájával keresztet karcoltunk a tenyerünkbe és szerződést kötötünk életre-halálra, mi négyen és Puiu. Ha már ott volt.

A terv úgy hangzott, hogy másnap reggel lelépünk,

mintha iskolába mennénk, de helyette elvonatozunk a határig, ott majd csak átvergődünk valahogy és odaát megkeressük a felkelőket. Én vállaltam a pisztolyt.

Utólag elgondolva csak mosolygok a naivitásunkon. A reggeli indulásnál csak hárman kuksoltunk a kupében, erről ennyit, köpött ki Kispataki, mikor az utolsó percben befutott Kolos. Puiut nem láttam, Babettól el sem köszöntem, lihegte. Szar az egész.

De még mennyire az volt, mert a következő állomáson várt minket a milícia.

A kihallgatáson főleg a pisztolyt keresték, egy pisztolyt, mellyel az informátor szerint államellenes cselekményre készültünk. Egy pisztolyt kerestek, mely sohasem került elő, mert még akkor este, a vérszerződés estéjén útban hazafelé elástem az erdőben. Gyáva tett volt egy forradalmártól tudom, de talán ennek köszönhető, hogy apám megúsza a börtönt, „csak” átnevelő munkatáborba került a Duna csatornához. Kispataki apját elcsapták az általános iskolai tanári állásból, s pár év múlva már traktorosként építette tovább a szocializmust. Dudusék a szabadulásunk után egyik napról a másikra eltűntek, s ez fájt nekem nagyon, mert ott a javítóban igazán közel kerültünk egymáshoz.

A kis Kolos haláláról fél évvel a büntetésünk letelte után értesültünk. A hivatalos papíron az állt, kihallgatás közben rosszul lett és meghalt. Ma már azt mondanánk, ő volt a legkisebb és nem bírta a verést. Az anyja eltemette, aztán szép csendben megőrült. Valami rokonok vették magukhoz.

Azóta nem jártam arra az erdőt. Félek. A fáktól, a lestől, az emlékektől.

Pedig ilyenkor a legszebb az ősz.

BALLADA A FÉLKARÚ ÓRIÁSRÓL

Az, hogy anyád olyan gyönyörű volt, mikor megszületett, nem lepett meg senkit. Szerelemgyerek volt.

Nagyapádat elengedték katonáéktól akkor éjjel, szegény, lebiciklizett vagy húsz kilométert, hogy utoljára megölelje a nővéremet, mielőtt kiviszik a frontra. Jó kis ölelés volt, kilenc hónapra megszületett anyád.

Ott maradtunk egy rakáson férfi nélkül, anyánk, Mancsi a nagy hasával, meg én, alig tizennégy évesen, egy gyerekeember. Se nem felnőtt, se nem gyerek. Enni úgy tudtam, mint egy meglett ember, nem is tudom, hova fért belém, csak a két nagy fülem látszik az akkori képeken.

Mikor Jóskánkat végképp leszerelték, nem volt hova menjen, az asszonynak szégyenszemre nem kellett az ellőtt fél karjával. Máig látom magam előtt, anyánk a moslét főzte a disznónak, csupa piros lett az arca, de mi tudtuk, hogy nem a gőztől, Jóska meg dobolt az asztalon a fél kezével, a megmaradt kezével, csupa könny volt a szeme. Gyere te haza, fiam, legalább férfi lesz a háznál. Az, mordult fel a bátyánk, egy igazi félkarú óriás, bizonyosan.

Hallgattunk. Mindenki tudta, hogy anyánknak Jóska a kedvence, valami eszelős imádattal szerette az elsőszülöttjét. Mikor meghozták a frontról az amputált karjával, anyánk eladta az aranyláncát, az utolsó ékszerét, amit még Papától kapott, és az árát az orvosnak adta, mert el-

mérgekedett a sebe. Helyre is hozta az a csonkot, csak a lelkét, azt nem gyógyította senki, az mindig fájt neki, hogy közel két méteres óriásként fél ember lett, akit az asszony is elvert a háztól, mert megölni se tudja.

Anyánk meg örült, háború van ugyan, de ott a család újra együtt, a szárnyai alatt, majd csak lesz valahogy. Lett is, mire megszületett anyád. Te, hogy imádta anyádat! Micsoda slingelt pólyát varrt, pedig a vászon eltűnt már addigra a boltokból. De neki volt még egy vég, a sifonérba eldugva. Na, abból lett pólya és kis ingek, meg kötés a Jóska csonkjára, mert sokáig levedzett neki a sebe. Fájt is biztosan, de nem mutatta, csak szívta a cigarettákat, míg kötözte anyánk. Hiába, szégyellte a nyomorékságát, ő, aki a legjobb úri szabóságon dolgozott most egy tűt se tudott befűzni. Együtt dolgoztak a sógorával a Neumann-féle angol szabászatban, még be nem sorozták. Mindig nagyon elegánsan járt a bátyánk, a legfinomabb nyúlászkalappal, az öreg meg úgy szerette, mint a fiát. Megpróbáltak mindent, hogy felmentessék, de utána elkezdtek összefogdosni a zsidókat, és Neumannék is mentették a bőrüket. Mikor elkezdődött a gettózás, csak bevették a ciánt. Addigra Jóska is odavolt már a fronton.

Tisztán emlékszem arra a napra, mikor anyád született, aznap bombázták az angolok az állomást. Mi fenn laktunk a város fölötti szőlőhegyen, alattunk az állomás.

Mikor elkezdődött, mind lementünk a borospincébe. Anyánk végig imádkozott, csak ránc ne omoljon, de nem omlott, jól megépítette azt a Papa, szegény. Mire kimásztunk, Mancsi már nem volt se eleven se holt, csak hamar az ágyba, aztán forraltuk is a sok vizet. Engem elszalajtott anyánk Kővári néniért, ő volt megfogadva bábának, vagy négyutcányira lakott tőlünk, de hiba mentem, mert

légnyomást kapott szegény, orrán-száján dőlt a vér, láttam, mert ott voltam.

Esteledett, mire meglett a kislány, anyád. Mama levezé nyelte az egészet egyedül, mi csak a vizet adtuk be Jóskával. Szép kisbaba lett, nagy csigás angyalhajjal, kiköpött Gyula.

Álltunk később anyánkkal ketten a teraszon, lent még égett a város imitt-amott. Por volt és füst. Mire született ez is szegény, tűnődött anyánk, tán apátlan árvaként nő fel. Mert ekkoriban volt, hogy a sógor fogságba esett és vagy négy hónapig semmit nem hallottunk felőle. Manci még jósnőhöz is elment, a nagy hasával, az meg zaccból azt jósolta neki, hogy egy szőke nő forgolódik a Gyulája körül. Erre Mama megmérgekedett és megpofozta a jósnőt, hogy minek idegesíti ilyen hülyeségekkel ezt a fiatalasszonyt az állapotában. Még hogy szőke nő, Szibériában van az ő veje fogságban, nem kuplerájban. Az istenit, meg így meg úgy. Mama mikor mérges volt úgy tudott káromkodni, hogy egy kocsis belepirult volna.

Mind imádtuk anyádat, az olyan jó kislány volt, vagy szopott, vagy aludt. Manci meg mindig attól rettegett, hogy nem lesz elég teje és éhen hal a gyermek. Ez volt a rögeszméje. Ezért anyánk szerzett egy kecskét, a Bözsit, csak hogy megnyugodjanak a kedélyek. A Bözsinek is volt egy kis kecskegyereke, a Marci, olyan szelíd volt az a kis gida, úgy járt-kelt Mama után, mint egy kutya, Jóskának meg az ágya mellett aludt nyáron, kinn a teraszon.

Mire nagyobb lett a kislány, anyánk elhatározta, hogy elmegyünk a városból Kerekibe, ki a tanyára, mert ott nagyobb biztonságban leszünk. Levágtuk a disznót, lesütöttük zsírba a sok húst, Jóska kerített egy szekeret és felpakoltuk a vagyont, négy zsírosbödönnyi húst, négy tábla szalonnát, két zsák krumplit meg egy kis lisztet, és

a dunsztosokat mind az ágynemű közibe. Mama nagyon tudott főzni, azelőtt a papoknál volt szakácsné. Jól meg-raktuk a szekeret, a dunyha tetejébe felült Mancsi anyád-dal a pólyában, én hátra a két kecskével, anyánk meg Jóska a bakon, aztán hajts, isten neviben!

Volt egy jó kis sparhert ott a tanyán, azon főztünk meg melegítettünk, tengeri szárral és csutkával. Jóska fél kéz-zel összefogta, aztán ráállt a kezével meg törte. Jó száraz volt, hasadt rendesen, aztán megtömte anyánk piaci ko-sarát úgy hordta befelé. Elvontunk.

Aznap korán felzörgetett a szomszéd tanyás, hogy Ár-tánd felől katonákat láttak jönni lovon. Nincs nekünk sem-mink, a két kecskén kívül, mit árthatnak azok nekünk, vont vállat anyánk. Esett, mi meg behúzódtunk, Jóska épp rágyújtott a tűzről, mikor megverték az ajtót.

Ketten voltak, két román katona, valahonnan a regát-ból, mert alig értettük őket. A kisebbik, fekete patkány-képű, törte a magyart, a magasabbik semmit. Először csak körbe néztek, a fekete kinyitogatta a szekrényeket, a ma-gas meg bekotort az ágyak alá a szuronyos puskájával. Fegyvert kerestek, Jóska csak nevetett, kamerád, hát hogy lőjek vele, mutogatta az üres inge ujját. A sparherten krumpli főtt, beleettek, de nem ízlett nekik. A nagydarab Mancit nézte egyre, az meg szegény azt se tudta mit csi-náljon, aztán a bölcsőből kivette a kicsit és az ágyra téve bontogatta a pelenkáját. Majd a szaros kis testét felvette és magához ölelte. A fekete öklendezett, a magas szitko-zódott, de addigra Jóska már kínálta őket a cigarettából, anyánk gyorsan leszelt két karéj kenyeret meg szalonnát hozzá. A kicsi azt mondta, hús és mutogatott a szájára. Nincs az nekünk magunknak sem, fiam, sóhajtozott Ma-ma, csak krumpli, kenyér meg szalonna, egyed.

Aztán a nagydarab intett, hogy húzzunk vizet, itatnák a lovakat. Majd én megyek, kelt fel Jóskánk. Nem kell félni, ezeket is csak anya szülte, húzta be az ajtót. A kis parasztóra kattogott a falon, csendben voltunk, aztán kis idő múlva két lövést hallottunk. Jaj, istenem, ezek meglőtték a Jóskát, ugrott anyánk, de addigra már jöttek befele, hozták a Böskét meg a kis gidát, Marcit. Az még nem halt meg teljesen, vergődött, spriccelt a vére a falra és a rongyszőnyegre, úgy repkedett a farka, mint egy kis pillangó.

Két óra múltán már ették a Bözsit meg a Marcit, a nagyját elpakolták az iszákba. Jóska sürgött-forgott, dohánnyal meg tökmaggal traktálta őket, azok meg rágták szóltanul. Mi Mamával ültünk az ágyon, Mancit a karos padon a kicsivel. Percegett a szű meg az óra kattogott.

Hájde, intett egyszer csak nagydarab, a kicsi mondott valamit, a társa rákontrázott, nem értettük, csak azt, hogy valamin vitatkoznak. Aztán a kis fekete odament Mamához, meghajtotta magát és azt mondta, köszönöm, májka. Ez alatt a nagyobbik a sparherthez lépett és belepisilt a kecskehúsos lábosba. Az égett húgyszag előntötte a konyhát. Halottam, ahogy anyánk gyorsabban veszi a levegőt, aztán a két román kedélyesen hátba veregette a bátyánkat, gyere kamerád, mutogatták, kísérv ki minket. Jóska fél keze, maradék keze, a zsebében, éppen magot rágott, csak kikísérem őket ide a köves útig, fordult felénk az ajtóból. Talán egy miatyánknyi idő múlva hallottuk meg a lövéseket.

Én találtam meg. Hanyatt feküdt, karja, mint a madár fél szárnya, kitarva, szája sarkán a tökmag, nyitott szemében ott ültek a felhők.

SZÉP SZAVÚ SALAMON MEG AZ IKREK

A csinos kis fodrászüzletet, kétháznyira az Arany-sárkánytól, még Puszi úr megboldogult édesapjának unokatestvére nyitotta. "Frizír Szalon", állt a díszes cégtáblán, alatta bubifrizurás női fej mosolygott kacéran, amit a felszabadító dicsőséges szovjet hadsereg katonái lőttek szitává, mikor megszállták a várost. De ez már később történt.

Elég az hozzá, hogy Dezső úrnak, az arany kezű fodrázmesternek, még a nagy háború előtt két világszép lánya született. Méghozzá egyszerre. Malvinka, Dezső mester felesége, két napon át kiabált vajúdás alatt mindenféle jókívánságot a férjének, mire a végezetül kihívott nőorvos világra segített egy közel három kilós kislányt, majd mindenki legnagyobb csodálkozására egy másikat, aki majd ugyanennyit nyomott. Hogy fért el ez a két gyermek abban a madárcsontú kis asszonyban, csodálkoztak az asszonyok.

Az ikrek, Lujzácska és Vilmácska gyorsan cseperedtek, mindkettő szőke volt és cserfes, még a saját édesanyjuk sem tudta néha megkülönböztetni őket, bár mindegyik egyformán volt rossz, mint hat ördög. Rémei voltak a városnak. Ha fára mászni kellett vagy górálni a békésen kapirgáló tyúkokat a téren, nem volt párjuk a rosszaságban és vakmerőségben. Egyszer kis pajeszt meg kalapot kö-

töttek a tudós rabbi macskájára, hogy elájult az anyósa, mikor meglátta a besétáló cirmost, majd meg múmiává aszalódott denevért rejtettek a polgármester úrék padjába a templomban. Mikor a méltóságos asszony megfogta, akkorát sikított, hogy a pap elejtette a misebort. Dezső úr elnéző szeretettel kezelte lányai csintalanságait, csak azt sajnálta, nem forgolódnak eleget a fodrászszalon finom légkörében, s nem tudhatta, Lujzácska és Vilmácska, csak úgy, mint édesanyjuk, utálja a dauer víz szagát és azt az egész csacsogós női világot.

Ezért-e vagy másért, de alig tíz évesek lehettek a lányok, mikor egy szép napon Malvinka asszony megszökött egy vándorfotográfussal. Talán megunt, hogy az ura mindig el van veszve a tartós hullámok között, és más asszonyoknak mond bókokat. Kis, pörge kalapos ember volt ez a fotográfus, villogó fogakkal és huncut bajusszal, nagy vászontekercseket hordott magával mindenféle cifra képekkel, aztán azok elé ültette a népeket, belekukuskált egy kis redőnyös masinába és valami madarat emlegetett. Gondosan beszédte a pénzt az emberektől, aztán három nap múlva megszökött és elvitte magával emlékül Malvinka asszonyt. A fotográfust megfogták később, úgy mesélte a rendőrfőnök, de az asszony már más-sal élt addigra. Hadd hulljon a férge, legyintett Dezső mester, és próbálta nevelni a lányokat.

Nénnyuka, az Aranysárkány szakácsnéja, aki akkor még villogó szemű fekete asszony volt, esténként átjárt rendbe tenni a ruhájukat és finom modorra oktatni a lányokat, több-kevesebb sikerrel. Pedig addigra már kis-asszonyoknak számítottak, de olyan vadak maradtak azok mindig, míg körülöttük egyre rosszabbá vált a világ és a népek azt rebesgették, háború lesz.

Lett is, és mentek a behívók mindenfelé, de Dezső úr megúsza, nem sorozták be a túlkoros fodrázmestert, de elvitték a város színe virágát. Kit ezért, kit azért. Többek között az öreg rabbit családotól, de utolsó pillanatban Nénnyukának és Puszi úrnak sikerült kimenteni a sorból a család hetedik gyermekét, a szép szavú Salamont. Akit azért nevezték az emberek szép szavúnak, mert olyan bölcsen és szépen magyarázta a szent írásokat, hogy joggal remélhették benne hittársai apja utódát. A tüzes, fekete szemű Salamon hamis papírokkal rejtőzött Puszi úr kocsmájában, megtartotta a törvényeket és esténként mindig imádkozott, ám egyik este, mikor az Aranysárkányban addig ismeretlen csendőrök igazoltattak, épp csak sikerült meglépnie az ablakon át és meg sem állt a kertek alatt Dezső mester házáig.

Nyár volt, a kert felé nyitott ablakok egyikén gondolkodás nélkül beugrott és ott találta magát Lujzácska és Vilmácska szobájában. A széken mindenféle titokzatos női ruhák heverték, bolondító szaga volt az ágynak és a két szőke lány úgy vihogott, mint két vili. Férfiúi zavarában Salamon, a szép szavú, éppen készült volna visszamászni a kert felé, mikor a lányok leterítették. Próbálta nekik az írásokat magyarázni meg a mezők liliomát, de azok csak nevettek gonosz módon és berántották az ágyba. Hajnalodott már, mikor a kócos, karikás szemű Salamon ruháival a hóna alatt kiszabadult és visszaosont az Aranysárkányba.

Később, mikor a front elérte a várost, Lujzácska és Vilmácska átlényegült. Apjuk kurtára nyírta arany hajukat, orruk alá bajuszkát maszatolt és micisapkát húzott mélyen a szemükbe. Puszi úrral megbeszélve úgy gondolták, a lányok legjobb helyen a kocsmában lesznek eldugva.

Naphosszat kopott ujjasban hordták a farekeszeket, törölgették a pultot az Aranysárkányban és olyan cifrán káromkodtak, hogy meglett férfiak pirulva néztek félre. Szép szavú Salamon lopva, szívdobogva nézte őket a konyhából, s ha Nénnyuka nem figyelt, ki-kiugrott egy csókra.

Így történt, hogy mikor a hős felszabadító szovjet hadsereg első katonája belépett a kocsmába, mit látott? Egy szőke, micisapkás meg egy barna fiatalember olvadt össze szenvedélyes csókban a pult mellett. A katona elébb csúnyát káromkodott, kiköpött, majd kiszaladt és ijedtében lelövéldözte Martfűi úr cégtábláját. Szomorú látvány volt a kilyuggatott szőszke, női fej, de ennek az üzletnek a helyén alakult később a helyi fodrász kisszövetkezet.

Majd azt is elmesélem.

ECETVIRÁG

Kis buborékokat fújt a házmester lánya a harmadik emeleti gangról. Csorba bögrébe szappanlevet kevert és masnis copfjait hátra vetve mélyen kihajolt a korláton. Remegő kék, arany és rózsaszín felhők libegtek a fénylő októberi égre, majd rövid keringés után szétpukkantak a bérház mocskos kövén.

– De szépek, istenem, ugye adsz még szappant, Emília - fordult hamiskás mosollyal a vesszőfotelben lehunyt szemmel üldögélő lány felé. Az szó nélkül felállt, majd jobb kezével botjára támaszkodva belépett az ajtón és kisvártatva kis szappandarabot dobott a bögrébe.

Emília gyereknek is fakó volt és jelentéktelen, elnagyolt vonásain sokat merengett az anyja, mikor sérülése után az ágya mellett ült. Hét éves volt, mikor Budapest ostrománál egy repesz majdnem leszakította a lábát. Ha megmarad, sánta lesz – mondta az amerikai katonaorvos, aki műtötte. Mosolygott és csokoládét adott neki. Emília csak titokban sírt.

A hegek sokáig fájtak, esténként félénken simogatta a lilás, harapásszerű sebeket a combján. Magányos volt. Mosolya keserű és elnéző, amint a fal mellett állva, vágyakozva nézte az ugróiskolás lányokat. Egyen kettő, négyre, ötre – szálltak a copfok és a lófarkak, keményen csattantak a bőrtalpú cipők. Szikrázott a lányok szeme és mosolyuk harapós volt. Hamar kimarták maguk közül a sántát. Már kamaszkodott, mikor a szomszéd házból egy fiú Ecetvirágnak nevezte el. Ezen sokat sírt. Ecetvirág, forgatta a szót. Savanyú, de mégis virág.

– Mint az élet – sóhajtotta az anyja, lódenjét igazgatva a tükör előtt.

– Ne engedj be senkit és zárd el a gázt a leves alatt – mondta, és indult a gyárba.

A szomszéd ajtó is nyílt, nevetgélő lánycsapat csapódott ki rajta. A függöny mögül leste őket. Magas sarkú cipőik kényesen kopogtak, lófarkuk lengett és látta, amint a lépcsőház előtt fiúk várnak rájuk. Emília, mondogatta magának a tükörbe nézve, míg szőke haját fésülte. Emi, Lia. Ecetvirág. Nincs barátom, gondolta, míg homlokát a párás, hideg ablaküvegnek támasztva az utcát nézte. A lányokra gondolt és a fiúra a szomszédból.

A szőke lány volt, a szomszédból, akit aznap este hazahoztak. A gangon állt a hírekre éhes többi lakóval, és látta, amint lepedőbe csavart testét átemelik és az udva-

ri padra teszik. Nagy vérvirágok nyíltak a lepedőn, és a szőke lány harisnyája is véres volt. És szakadt. Fél lábáról hiányzott a cipő és amint fentről a gangról, jól megfigyelhette, hiányzott a fél arca is.

– Lőttek ezek a szemetek – bögte a szomszéd fiú, a lány vérmocskos kezét szorongatva, és átkozódva felnézett az égre. Valahol lövés hallatszott. Megremegtek a falak, ő ijedten a korlátba kapaszkodott. Bevonultak a tankok. Október huszonnegyedike volt.

A házban gyorsan megszervezték az ellenállást. Palackokat gyűjtögettek pincéből, kocsmából, és felhasogatták az otthoni lepedőkészletet. A padláson gyűltek össze, néha a gangon, ha nem esett, és fáskosárban hordták az üvegeket. A fiú, a szomszéd házból, lányokat is hozott, ismeretleneket is, és egy napon, mikor ő is bebicegett és félénken megkérdezte, nem segíthet-e a palackok megtöltésében, csak legyintett és elmosolyodott.

– Gyere csak, Ecetvirág, tedd hasznossá magad – mondta és benzinszagú kezével megsimogatta az arcát. Otthon nekiállt és anyja minden paradicsomleves üvegét kiöntötte, feltúrta szegényes spájszuk minden zugát, majd kosárba gyűjtötte a zsákmányt. Két napig alig aludt, anyja kétségbeesett próbálkozásait, hogy visszatartsa, mosolyogva tűrte, aztán megölelte.

– Most élek – súgta a fülébe és a földön húzva a kosarat, elbotorkált a folyosón.

A harmadik napon a kapualjban állt és dobogó szívvel leste, mikor ér vissza a szomszéd fiú, mikor a sarkon, nehézkesen lavírozva befordult egy tank. Lassan araszolt, láthatóan bizonytalanul, majd megállt. Ekkor sapkás lányalak rontott ki egy kapu alól és rikoltva eldobott egy égő üveget. Az nagyot pukkanva esett a tank mellé, de nem

tett benne kárt. Újabb alak rohant ki, majd egészen közel osonva, lángba borította a tankot. Lövések csattantak keményen, majd minden elcsendesedett. Füst szállt az utca romjai fölött és ő sápadtan, lihegve nézte a képet.

Robbanás hallatszott. A légnyomás a falhoz vágta és kirepítette az utcára. Arra eszmélt, hogy egy katona pofozgatja az arcát. Oroszul szól hozzá, a szeme valószínűtlenül kék, kormos arcából világítanak a fogai és harckocsizó sapkája alól vér szivárog a füléből. Nagyon hangos volt és kába. Por köhögötte őket és füst. A tank pattogva égett.

– Ggye, ggye, ggye – makogta egyfolytában a katona, még akkor is, mikor ő nehézkesen feltápáskodva kézen fogta, és bebotorkáltak az ajtójukon. Az ágyára ültette, szájára szorított újjal intve csendre és kilesve a tépett redőny alatt még látta, amint a szomszéd fiú és társai sorra lövik az égett tankból kikászálódó katonákat. Pak-pak-pak, pattogtak a lövések, és neki eszébe jutott a jégverés, amit egyszer nagyanja szőlőjében élt át.

Jégverés, gondolta magában szórakozottan és hideg ujaival megcirógatta a katona kormos arcát. Nemsokára elment az áram. Kinn lövések dörögtek. Kis csonka gyertyát gyújtott és annak lángjánál nézte, amint Anatolij Kuzmin derékig levetkőzve megmosakszik a hideg fürdőszobában. Fél arcára rászáradt a vér. Teste fényes volt, izzadt. Felállt a szennyesládáról és odabicegett hozzá. Tiszta törülközővel végig dörgölte a hátát, majd ráhajtotta arcát kipirult bőrére. Olyan szaga volt, mint a földnek, eső után. Jégeső, gondolta, míg a katona ölelte és ő megriadva tűrte, hogy testét szaggassa a nem ismert erő. Aztán szalonnát ettek a sötétben, meg hordós káposztát.

– Kápusztá – mondta Anatolij Kuzmin, és teli szájjal nevettek.

– Ámília – mondta később elkomolyodva a katona, és ujjaival végigcírógatta a combján kéklő hegeket. Ecetvirág, suttogta ő, és belesimította az arcát a férfi kezébe. Kinn lóttek. Haldoklott a világ.

Tíz napon át éltek káposztán meg szalonnán. Tíz napon át ölelték egymást az ágyúk szakadatlan dörgése között. Tíz napon át mesélt Anatolij Kuzmin érthetetlen nyelvén, míg ő félig lehunytt szemmel figyelte, hogyan táncolnak a házak a tűzesőben. Végül elfogyott a kenyér.

– Asszonyok, kinyitottak a pékségek! – kiabált fel a ház-mesterné egy napon, és ő csókkal búcsúzott Anatolij Kuzmin-tól, majd gondosan rázárta az ajtót, mielőtt kibotorkált a kapun.

Kinn süttött a nap. A romok között, a porban emberek botladoztak. A fákon megfeketedett testeket himbált a szél és a kormos falak az égre mutattak. Bot nélkül nehezen járt, egy fémdarabot piszkált ki a romok közül, arra támaszkodott. A sor hosszú volt a pékségnél, hátát falnak vetve nézte az eget. Mosolygott. Hirtelen pattogás hallatszott, sikoltozás. Por táncolt a lábai körül. Ütést érzett az arcán, és nem értette. Vervörös, nagy virágok nyíltak körülötte, benne. Ecetvirág – suttogta. Anatolij Kuzmin. Hol vagy? – volt az utolsó gondolata, majd szelíden lecsúszott a fal tövébe.

ZSABLYAI MADONNA

Ha jól emlékszem, valamikor a délelőtti órákban vonultak be Petar Bencak partizánjai a faluba. 1944. október dereka volt, ilyenkor már hűvösek a reg-

gelek Zsablyán, talán ezért, de búzlóttek a pálinkától. Az a Petar Bencak vezette őket, aki ott volt 1942 januárjában a Sajkási osztagban, mikor Csurog és Zsablya határában rámentek a magyar katonákra. Sokan meghaltak ott, ahogy anyám mesélte, magyarok is, de a partizánok mind egy szálig, csak a rókaképu Petar menekült el valahogy. Azt mondják, a szeretője bújtatta egy hétig a budiban. Akkor volt ez, mikor a Feketehalmy-Czeydner katonái bosszúból szerbeket meg zsidókat öltek le.

Apánknak asztalos műhelye volt Zsablyán, aztán kikerült a frontra, ő is, meg a sógor is, ott maradtunk mink anyánkkal, Anna néném, én meg az öcsém, Palkó. Ami férfimunka volt a háznál, az mind a tizenkét esztendős Palkóra hárult, aki bár kisfiú volt kora szerint, mégis derekasan kivette részét mindenből. Mondta is anyám sokszor, ez a tizenhat esztendős leányka meg a kislegény kitesz egy kis felnőttet. Élelmünk, kicsi tüzelőnk kitartott volna egy darabig, isten segítségével, de ahogy a partizánok bevonultak, befészkeltek magukat az öreg iskolaépületbe és megalakították a katonai tanácsot, az OZNA-t. Petar Bencak és Sipro Bankovic lettek az előljárók és akkor rászakadt a falunkra a pokol. A bosszújuk előtt nem volt menekvés.

Rendszerint napnyugtakor jöttek, nyolcan-tízen, vitték, akit kaptak. Az öreg Gusztony Tóni bácsit, aki nyolcvanhárom esztendőt megért, a budiból rángatták ki, és míg a kapuig hajtották kiverték puskatussal a félszemét. Gálikék fiát meztelenre vetkőztették, majd baltával csapták le a fejét az árok partján a kút mellett. Elmondhatatlan dolgok történtek nap, mint nap, és retteghésben telt az életünk.

Néha elgondolkodom, vajon meg lehetett volna akadályozni az ez után történeteket, de azt hiszem, a Szűzanya elfordította tőlünk az arcát.

Akkor nap a padláson teregettem, mikor meghallottam a kutyaugatást meg a részeg szerb gajdolást, mert részek voltak ezek szinte mindig, mintha józanul ők sem vi-selték volna el azt a tenger fájdalmat, amit okoztak. Szóval nagyon ugatott a szemközti szomszéd, a tanító úrék kutyája, a Bogár. Valahogy kiszökött aztán nekiment az utcán ordító szerbeknek, a kutya ilyen, nem állja a részegét. Én a résen kikukucskálva látom ám, hogy Margit, a tanítóék egyetlen lánya csak kiszökök a kapun és úgy hívogatja, Bogár, Bogárkám, gyere ide, ne bomolj már Bogár! Mink Margittal egyidősek voltunk, kicsi korunktól legjobb barátnők, ő szőke, én fekete. Akkora nagy szőke haja volt ennek a leánykának, hogy ha kibontottuk, rá tudott ülni.

Elég az hozzá, hogy volt a partizánok között egy Mitro nevű csurogi ember, az kilépett a társai közül és lelőtte a kutyát. Aztán elkapta a Margitot a hajánál fogva és felrántotta a szekerekre. Istenem, hogy sikoltozott! Üres volt az utca.

Másnap lelték meg a mocsár szélén a leánykát, csak a szőke haja csillogott a sárban. Akkor nap volt az is, hogy a tanító úr, az édesapja, baltával ment rá Petár Bankovicékra, azt megfogták, elvágták a torkát és felakasztották a templomkertbe.

És a szörnyű napok csak jöttek-jöttek egymás után. Apánkról semmi hír, a sógortól is ritkán jött levél. Anyánk szép csendben emésztette magát, Anna néném ki sem tette a lábát az utcára, erősen látszott már az állapota, január-ra várták az áldást. Így telt a szegényes karácsony, és az újesztendő hajnalán imáink fronton lévő szeretteinkért és sorsunk jobbrafordulásáért szoltak.

Eljött a január farkasordító hideggel, a petrónk már fogytán, csak kis olajmécsessel világítottunk, mikor egyik este megverték az ablakot. Másnap reggel váltás ruhával,

élelemmel jelentkezzünk a komanda-n, mert kitelepítettek és munkára visznek minden magyart a faluból. Szűz Mária, most segíts! Anyánk erősnek mutatta magát, gyorsan levágtuk két maradék tyúkunkat, azt lesütöttük zsírban, kiskaska hagyma, fokhagyma meg krumplink volt még, azt feltarisznyáztuk. Összeszedeggettük a ruhákat, a babakelengyét, öcsém kinőtt kiskabátját, anyánk meleg kendőit, nénémnek apánk nagy télikabátja jutott, az még összeért a hasán. Mindenórás volt.

Aztán reggel lett. Olyan hideg volt, hogy befagyott a zár. Úgy maradt ott a házunk tárva-nyitva. Anyámnak ráfagyott a könny az arcára. Csak a nénémnek jutott hely egy szekéren, de szegény már nagyon oda volt, mire Tiszaistvánfalváig jutottunk, mert a nagy fagyban és hóban mind kimerültünk. Tiszaistvánfalván, amit a szerbek Jareknak neveztek, az OZNA előljárói mindenfelől összegyűjtötték a magyarokat, voltak itt Palánkáról, Kiskérről, Csurogról, Mozsorról. Hajtották az embereket fagyban-hóban, mint a marhákat. Csupa magyart meg az idősebb németeket, akik nem futottak el, mikor még lehetett.

A mi családjunk a 405. számú házba került egy öreg német házaspárral, Meierékkal, a Tisza utca közepén. Kirabolt, üres, jéghideg épület volt, néhai német gazdái elmenekültek. Nem maradt ott bútor, vagy asztal, de még egy szék sem. A konyhába szorultunk mind, ott volt egy kis sparhert, begyűjtöttünk kevéske kukoricaszárral, szénát szórtunk le vastagon a sarkokba, ott háltunk a ruháinkban. Reggelre befagyott a víz a kantába, olyan hideg volt. Aztán a Jareki Komanda jegyzékbe vett mindenkit, kis fagyos krumplit osztottak, meg fél vekni kenyeret két emberre. Anyánk cserélt a nagykendőjéért még egy fazekat, felváltva azokban főztünk, míg futotta.

Még egy hete sem voltunk Jarekon, mikor a nénémnek eljött az ideje. Meier bácsi Palkóval felaprította az udvari galambdúcot és jó meleget csinált, Meier néni meg felhasználta két alsószoknyáját lepedőnek. Kaptunk két kis gyertyát, annak a fényénél született meg a kis Julikánk, valamikor, hajnaltájt. Ha lett volna szamarunk meg ökrünk, bizony lehelhették volna az ártatlant, mert olyan árva és nyomorult volt ott a szalmában a gyermek, mint a kis Jézuska lehetett, mikor megszületett. Kis egérrágta szakajtó kosarat lelt Palkó a padláson, Anna néném kibélelte vastagon szalmával és abba fektette szép kék gyapjúkendőjébe pólyált kisbabát. Mein Gott, lenni kicsi Madonna kék kendővel, imádkozott értük Meier néni. Julikánkat mind imádtuk, Palkó kis fa csörgőt farigcsált neki, azt rázogatta neki, ha felsírt. Mert eleinte sokat sírt, pedig a néném mindig szoptatta, csak teje nem nagyon volt szegénynek. Mindent megevett az, csak etethesse a gyermeket, az anyánk főzte hagyma teát, a varjúból főzött levest, amihez Palkó fogott kukoricával egy öreg madarat, és aminek olyan fekete levese lett, mint a tinta. Aztán hasmenéses lett a kisgyerek, és nem bírtuk rendszeren fürösztetni, mert nem volt tüzelőnk. A néném lehelgette a vizes rongyot, úgy törölgette a kis ráncos fenekét. Két hét után látszott, már nem él meg Julikánk. Anyám elszalasztotta öcsénket a papért, úgy keresztelték meg az ártatlant, estére már nem élt.

Két napba telt, míg elvettük nénémtől, mert csak ringatta, ringatta, meg dúdolt és beszélt neki. Az Úr 1945-ik esztendejében, február tízedik napján Julikánkat kék kendőbe csavarva ásták el valahol a járeki temető szélén. Kévszavú volt mindig az én kedves néném, de onnantól hétszámra sem szólt, ezért örvendtünk is kicsit, mikor az

idő tavaszodván munkára vitték az embereket. Utat takarítottunk, szerb nagygazdáknál dolgoztunk, de szépíteni nem lehet, rabszolgamunkát végeztünk. A silány élelemtől megrokkant az egészségünk, a só hiánytól csomókban hullt a hajunk, kilazultak majd kihulltak a fogaink. Tisztálkodás híján megtetvesedtünk, volt, aki rüh betegségbe esett. A Komanda kihirdette, D.D.T.-vel megszórják a házakat, mert a magyarok lusták és piszkosak. Másnap az öreg Meierék felakasztották magukat, hátul a csűrben, ott lógott a két öreg egyazon gerenda két végén. Palkó talált rájuk reggel, szegény utána két hétig dadogott. Öcsém mindig evett volna, megette volna az a széklábat is, ha lett volna. Fogott törrel madarat, hozott csigát, de só nélkül ízetlen volt minden falat. Anyánknak nagy szívfájdalom volt látni a gyerekei éhezését, ezért mikor Palkó kitalálta, hogy átszökik a szögesdróton Temerinbe élelemért, vonakodva bár, de beleegyezett. Kétszer sikerült is átjutnia, Rozi anygi, a temerini rokon ilyenkor jól megetette, meg rakott kenyeret, zsírt és sót a tarisznyájába. Harmadjára már nem jutott át, mert az őr elzavarta, ráadásul csúnyán felszúrta a lábát a szögesdrót. Kimostuk mi vízzel, de estére már félrebeszél. Jaj, de mit szenvedett. Szaladt anyánk a Komandára, adjanak gyógyszert, valamit, de reggelre kiszenvedett. Két hét múlva lett volna tizenhárom esztendő. Majd megbolondultunk. Talicskával toltuk ki a temetőhöz, akkor már látszott, hogy feketedett a lába szegénynek. Közös sírba tették nyolc másik magyar kisgyerekkel, mert addigra tifuszijárvány lett. Hogy számolok el apátoknak a fiával, őrjöngött anyánk és tisztára fehér lett a haja egy reggelre. Onnantól annyira elengedte magát, hogy se nem evett, se nem ivott, de még fel sem kelt a szalmáról, hiába mondogattuk, hogy mi még itt vagyunk neki, miránk

ki vigyáz majd. Mikor megtaláltuk, kék volt a szája, mint a szilva. Azt mondta a felcser, megállt a szíve. Tömegsírba temették a mi jó anyánkat, aki negyvenhárom esztendőn élte ezen a földön, mindig hűséges felesége volt apánknak, és jóságos, gondviselő édesanyja gyermekeinek.

Csoda-e, ha ebbe a sok fájdalomba és nyomorúságba belebetegedtem magam is? Nagy gennyes kelések támadtak a hónom alatt, két hétig hánykolódtam lázban és ébrenlétben felváltva, míg a felcser felvágta és kinyomkodta a keléseket. Szegény néném a szomszéd öreg német asszonyra bízott, mert nyár eleje lévén már, kihajtották őket munkára. Ez az asszony, Frau Hedvig, ez hozott engem vissza az életbe. Szép csendes imádkozó szavakkal, gyógyteás borogatásokkal vidította testemet-lelkemet. S mire felgyógyultam, nyár derekán kihirdetett, hogy minden magyar nemzetiségű lakos a tábor területéről elbocsáttatik, de szülőföldjéről, lakóhelyéről örökre száműzve marad.

Ekkor vett sorsunk nővéremmel oly fordulatot, hogy idegen földön megtelepedve kényszerültünk folytatni életünk sorát.

Keserves a sorsa az idegenbe szakadtnak.

Lejegyeztem én, Wolpert Johanné, szül. Gálik Irén

FINIKE KISASSZONY, WAGNER ÉS A SZABAD EURÓPA

Kvalitásait tekintve, már ami a testieket illeti, Puzsi úr nem volt kifejezetten adoniszi termet, kis

pocakját, őszülő fejét, egész zömök testi valóját nem kísérték sóvár női tekintetek. Álmatlan éjszakákat sem okozott halk, nyugodt orgánuma, egészében véve nem az a férfi volt, aki megjelenve egy társaságban izgalmat keltené rámenős, női csukák körében. És mégis, egyszer megtörtént, hogy Puszi urat meglátván, lánggra lobbant egy szív egy nem is akármilyen női kebelben.

A kitelepítések zavaros időszakában, mikor Puszi úr is megjárta az ebesi poklokat két kis neveltjével, Julcsikával és Karcsikával, a teremtó és Borsos elvtárs irgalmából a kocsmáros visszahelyeztetett az Aranysárkány pultja mögé. Látszólag folyt tovább az élet, az emberek dolgoztak, munka után megittak egy felest és ették a Nénnyuka főztjét, tökfőzeléket fasírozottal, elnézték a favonattal játszadozó Karcsikát meg a babáját fésülgető Julcsikát a söntés mellett, lesték a szemük sarkából az ajtót, és azt érezték, az élet nem egyéb, mint tömény félelem, ami a rettegetésig fokozódik, ha valakiért megjelenik az a szép fekete autó.

Ebbe a szürke, félelemtől fakó világba robbant be egy szép napon, eleven fénycsóvaként Schmitz Jozefin, a háború előtti zenei világ fénylő csillaga.

Finike kisasszony, az európai operaházak koronázatlan királynője, a háború alatt példás helytállásával több üldözött család életét mentette meg, mikor budai villájának kertészlakába és borospincéjébe bújtatta őket. Volt közöttük orvos, dr. Neumann, a nőorvos, Szüsz Ármin, aki szőnyegekkel kereskedett, még egy rabbi is, a családjával. Bátorságában odáig ment Finike kisasszony, hogy az egész német tisztikar tiszteletére vacsorát adott, míg a bort a bújtatott rabbi felesége szolgálta fel nekik. Nevetve, bátran élt Schmitz Jozefin, fityiszt mutatva a világnak, ezért érte vá-

ratlanul a háború utáni helyzet, amikor is egy tollvonással megfosztva családi ingatlanjától, két bőrrönddel és a macskájával az utcán találta magát.

Régi pártfogoltjai közül csak Szűsz úr, a kereskedő volt elérhető, aki újonnan kiutalt kis villában lakott családjával Finike kisasszony régi utcájában. Szűsz úr menet közben magyarosított, tehát Szűcs elvtárs sajnos nem ért rá egykori jótevőjével foglalkozni, fontos tisztséget töltött be a helyi pártirodán és igazán senki nem várhatta el tőle, hogy kompromittálja magát, egy osztályidegen csepűrágóval.

Új szelek fújdogáltak Thália világában, Finike kisasszonyt német származása miatt sehol nem alkalmazták, kis hónapos szobában húzta meg magát és énekórákat adott kispénzű diákoknak. Dús, vörös fürtjei csak kicsit vesztek színükből, majd két méteres delnői alakja alig soványodott, s mikor reggelente Wagnert énekelt, beleremegtek az ablakok. Mert Wagner volt Finike kisasszony szívyszerelme, a Mester. Beszélték, hogy azért él vállalt szüzességben, mert nem talált kerek e világon különbet választottjánál.

Egyszer még bekopogott Finike kisasszony a Szűcs elvtárs villája ajtaján, pontosabban úgy megverte a kaput, hogy leugrott a faragott dísz a szemöldökfáról. Egy nagyon kedves és jó torkú tanítványáért járt volna közbe, hogy vennék fel a konzervatóriumba, mert ritka tehetséges a kislány. Ekkor Szűcs elvtárs megjelent a teraszon, és kikérte magának, hogy mindenféle jött- ment, államellenes elemek zavarják a dolgozók nyugalma, és közölte a kisasszonnyal, ha nem hagyja abba a zaklatást, kénytelen lesz intézkedéseket foganatosítani.

Zaklatás, csillant fel Finike kisasszony szeme, és azon túl reggelente, alig pirkadt, Wagneri dallamokra ébredt a Szűcs elvtárs háza népe, mi több, az egész utca.

Szűcs elvtárs betartotta a szavát, egy hét ingyen koncert után, egy hajnalban megjelent a fekete autó és Finike kisasszony a Hortobágyon találta magát a macskájával egyetemben.

Hősi idők voltak, kulákok, léha arisztokraták és megbízhatatlan művészek dolgoztak a rizsföldeken, és Finike kisasszony kitűnt közülük rendkívüli testi erejével és töretlen optimizmusával. Az akkoriban majd ötven éves kisasszonnyal egyszer szemtelenkedett a helyi rendőr, azt úgy vágta szájba pusztá kézzel, hogy zsebbe vitte haza a fogait. Igaz, hogy utána kenyéren és vízen lehúzott két hetet egy ablaktalan kis házban, ám mint minden reggel, ott is Wagnerrel kezdte a napot, szállt diadalmasan Izolda áriája, a rizsföldek felett.

Mint minden rossznak, ennek is vége lett egyszer. Pecsétes papír érkezett felsőbb helyekről és a kitelepítettek hazamehettek.

Isten tudja, Finike kisasszony hogyan keveredett az Aranysárkányba, de egy szép napon megjelent, teljes egy méter kilencvenöt centis magasságában, rőt haja hullámozott, macskája ernyedten lógott a hóna alatt, két bőrröndjét levágta és harsány hangon megkérdezte: Szeretik itt maguk Wagnert?

Puszi úr, ki makulátlan kötényében a poharakat törölgette, tétován nézett körbe az ivó közönségén, a sarokban ketten fröccsöztek, Lesi sógor meg Szeredi bácsi tátott szájjal nézte a kisasszonyt. Nénnyuka némán állt a konyhaajtóban, mint egy jelenés, aztán a kocsmáros csendesén megszólalt.

– Hogyne szeretnénk, olyan jó kenyeret, mint Vágner úr, senki nem süt a környéken.

– Ismeri is? – kérdezte pirosra gyúlt arccal Schmitz Jozefin Puszi urat, és kedvtelve méregette zömök kis alakját.

– Hogyne, minden reggel vele kezdem a napot – lehelte Puszi úr, és nem is hazudott, mert elsőnek Vágner úr pékségéből jött meg a pékáru.

– Ez egy rendes hely, maradok – nézett sokatmondó pillantással Puszi úr szemébe a kisasszony és kigombolta kabátján a gombokat.

Két aprócska, ám minden kényelemmel ellátott szoba volt az emeleti traktusban, szerény fizetségért, besegítő házimunkáért itt húzta meg magát Schmitz Jozefin meg a macskája.

Takarításban, a söröshordók meg a boros rekeszek emelgetésében nem volt párja, ám ami miatt igazán a szívükbe zárták az emberek, az a rádiója volt. Minden este hallgatta a tiltott adót, ám kimerítően beszámolni a friss hírekről nem tudott, sosem lehetett tudni, mikor téved rosszakaratú ember az ivóba. Ám Finike kisasszonynak erre is volt ötlete. A reggeli nyitásnál kiállt az ajtóba, és a jól bevált Sprechensang módszerrel beleénekelte a legfrissebb híreket a városka álmos csöndjébe. A Mester zenéjére. Természetesen.

Imádták, s mikor egy esztendő múlva megkérte Puszi úr kezét, állva tapsoltak a népek az ivóban.

A HÓGOLYÓÁRUS

Ha tehette, sosem hagyta el a környéket hosszabb időre. Nem azért, mintha nem ismerték volna a bolondos Miskót az egész városban, nem. Ő ott szeretett lenni, azon a helyen, ahol született, ahol felnőtt, ahol mindenki ismerte az anyját, a hangyaszorgalommal varró pi-

ci asszonyt kis udvari szobájában, aki napot csak akkor látott, ha az utcát septe. Miskó örökre megrekedt a Miskó-szinten, sosem lett belőle Mihály, de még Misi sem.

Nénnyuka, az Aranysárkányról elnevezett kocsmá és kifőzde öreg szakácsnéja, aki a sarkon lakott és arról volt híres, hogy mindenkiről mindent tudott a környéken, megesküdt rá, hogy születésekor kicsúszott a bába-asszony kezéből, és ettől lett kicsit ütődött Miskó. Aki amúgy nem ártott a légynek sem, kicsit nehéz beszédű lett, habogó meg lassú, de szép nagyra nőtt. Lobogó, fekete tekintete volt, meg dús göndör haja és ennek örült köhécselő, vékony kis anyja, mert az elkészült ruhákat Miskó szívesen vitte házhoz, ahol megdicsérték és néha cukrot is kapott, ez a nagyra nőtt szép, fekete gyermek.

Rettenetes erejét sosem fitogtatta, legfeljebb ha felmérgezték, egyszerre felhasított két mázsa fát a színben és estére fel is rakta, szép takaros sorokba. Volt Miskónak egy macskája, egy félszemű fehér jószág, akit akkor szabadított ki a gyerekek kezéből, mikor a másik szemét tölték volna kifelé. Nagy lapát kezével óvatosan meglegyintette a kegyetlenkedőt, hogy az beesett az árokba, majd a kabátjában vitte hazáig a macskakölyköt. Otthon az anyja kamillateával mosogatta a sebet, és megmaradt a macska, a Bizsu. Ezután ott aludt Miskó mellkasán, oda gömbölyödve szorosan a nyakához, nappal meg megült a varrnivaló tetején, és szundikált. Miskó szerette csiklandozni a törékeny Bizsut, cicóka-cicóka, vakargatta sütni selyem simaságú szőrét és elragadtatottan simította arcát a pofájához.

Miskó napi rutinjához hozzátartozott a sepregetés, a vízfordás a sarki kútról a zománcát vesztett kék kantáiban, nyáron meg simi-labdát árult a Ligetben. Szép szí-

nes papírokat kapott a kisasszonyoktól Klein úr papírboltjából és a keményre gyúrt fűrészpör golyót ügyesen beborította velük, majd filléres gumival körbetekerte. Így árulta. Hármát egy hatosért, ötöt egy tízesért. Melyik kicsodás. Telente sült gesztenyét mért kis papírstanclicbe meg barnára pirított tökmagot. Loholt az anyja mögött, ha az piacra ment, és vitte hűségese kosarát, neki és másnak is, de főképpen Puszi úr kocsmájában, az Arany-sárkányban érezte jól magát.

Nénnyuka óriási karéj pecsenyezsíros kenyerekkel támogatta meg Miskót, utána hideg málnaszörpöt csorgatott neki Puszi úr a pultnál, cserébe telente elhányta a havat vagy fát vágott a faskamrában, és szépen sorokba rakta. Egyéb idejében a kályha mellett ült Miskó, előtte málnafröccs és csendben hallgatta az emberek beszélgetését.

– Volt-e már nőd, Miskó, bugyogóba nyúltál-e már kezdte egyszer ugratni egy helybeli fuvaros, és az emberek nyerítve nevettek. Puszi úr ekkor letette a törölkenedőt, kijött a pultból, és nagyon csendes hangon megkérte a fuvarost, hogy szórakozzon a kedves mamájával, de ne Miskóval, mert ha felhergeli, ez rettenetes erejével szétveri az asztalt a fején, ami ugye látványosságnak nem volna utolsó, de kár keresni a bajt.

Innentől mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy Miskóval nem jó viccelni, mert Miskónak az anyja mellett immár Puszi úr is pártfogója lett, sőt, Nénnyuka is ott áll a konyha ajtajában akkora fakanállal, mint egy léc.

Éppen elmúlt harmincöt esztendő Miskó, mikor a nagy háború utolsó hónapjaiban keresztülzúgott a front a városon. Aki tehette, bezárkózott. Miskó anyja szorgalmasan zúgatta a varrógépét, soha ennyi munkája nem volt, mint most, mikor arany ára volt egy komolyabb kabátnak vagy

felöltőnek. Bizsu magasra nőtt ruhahalmokon szundikált, toldani, átalakítani hozták a népek a ruhákat reggeltől-estig. Miskó az utcákat járta, segített a romot takarítani az emlékezetes bombázás után, bútorokat rakott a menekülő kocsijára és járt egy kisgyerek után, akit az anyja vezett el menekülés közben.

Nem félt a katonáktól, megbámulta a veres csillagot a sapkájukon, érdeklődve figyelte ugató beszédüket és elfogadta a korty pálinkát, amivel néha megkínálták.

Egy nap, tél volt, nyitva találta a kis lakás ajtaját. Nem értette, anyja sokszor elmagyarázta, drága a fa, télen nem szellőztetünk. Odabentről elfojtott kiabálást és nevetgélést hallott. Ketten voltak. Egyikük anyján térdelt, letolt nadrággal. Az ágyon szétszórva a máskor gondosan vasalt ruhák, egy kabát tetején Bizsu hevert, puhán elnyúló testtel, éppen csak a feje állt furcsa szögben és az orrából kicsi vér szivárgott. A nevetgélő katona újságba csavart üveget nyújtott felé, azt elvette és óvatosan az asztalra tette, majd megragadta őket.

Később azt mesélték az Aranysárkányban, egyszerre ragadta meg borzasztó erejével a két katonát, és összeütötte a fejüket. Szintúgy, mint a tököket. Pukkant egyet a fejük, akkor leengedte őket és betakarta az anyját egy kabáttal.

Hat disznóba került meg két hordó legfinomabb toka-jiba, mire Puszi úr kijárta, hogy felmentsék a habogós Miskót.

Tél volt, csikorgós nagy hó, mire csont soványan és félig vakon kiszabadult. Az Aranysárkány előtt megállt, lehajolt és gyúrni kezdte a havat. Takaros kis golyókat csinált, keményeket, formásokat. Hármat egy hatosért, makogta, mikor megálltak előtte, és ha jól ment az üzlet, estére, egy borra is futotta az Aranysárkányban.

HARANGOZTAK

Húsvétra járt az idő, és Szent László városa virág-díszbe öltözött. Szokatlanul meleg tavaszt jegyeztek akkor, a nagy háború harmadik esztendejében. Korán nyílt a nárcisz, a színes jácintok bókolva lengették koronájukat, és az özvegyek vérvörös tulipáncsokrokat igazgattak a hadisírokon. Valami nyálkás bizonytalanság telepedett a városra, megfojtva ölelésével a tavaszt. Élt a remény, ha tábori postalapot kapott a család, ám a váradi polgárok már az Isonzónál elesett 4. gyalogezred hőseinek emlékművére gyűjtöttek. Látszólag élt minden, az EMKE ajtajában álmosan nézelődtek a pincérek, rikkan-csok újságolták, hogy hadba lépett Amerika és lehet jegyezni hadikölcsönt, és a Vigadó mozgóképszínházában A Hyeroglyphák titkát tekinthette meg a nagyérdemű. Esténként korzózni is lehetett és csak kicsit volt fakóbb a hölgyek toalettje, mint békeidőben.

– Plébános úr, megérkezett a püspökséghez a körirat, hadicélra rekvirálják a Szent László templom harangjait – jelentette be sápadt arccal a püspök. A hívek értetlenkedve álltak körbe a plébánost, s a kimondott szavak betették magukat a lelkükbe.

– Mi lesz velünk? Hová viszik a harangjainkat? Hogyan hív minket ezután Isten háza- morajlott a tömeg, aztán szomorúan megindultak hazafelé.

– Viszik, ha adjuk – lépett ki sötét arccal a sekrestyés, miután elzárta a kegytárgyakat a reggeli mise után. Álmatlanságtól sápadt arcát megfürdette a Körös felől fújó szél. A harangokat – forgatta a fejében a képtelen gondo-

latot-, azt nem lehet. – Nem adjuk, gyűrte konokul két öklét felöltője zsebébe és megindult át a hídon.

– Igen, Antal, a mi harangjainkat, mind a négyet- hajtotta le tegnap este fejét a plébános és magában fohász- kodva felsóhajtott.

– Add uram, hogy harangjaink, amik eddig az élet diadalát, az Úr dicséretét zengték, és amelyek szava egybe- terelte nyájadat, hazánk boldogulására szolgáljanak. Add, hogy rövidesen véget érjen a háború és megszentelt tes- tük ne váljon gyilkos ágyúvá. Kérlek, add uram, hogy hí- veink megértsék és elfogadják, a hazának szüksége van áldozatokra. Add, hogy béketűrő lélekkel fogadják a dön- tést! Segítsd szegény hazánkat, nemzetünket és királyun- kat, hogy mihamarabb véget érjen minden szenvedés!

– Ámen – mondta zokogástól elfúló hangon a sekres- tyés felesége és térdre hullott a miseingek rendezgetése közepette.

Napok múltak aztán néma reménykedésben, jöttek a hírek megnyert csatáról, odaveszett magyar bakákról és egyre több nagyváradi asszony öltött gyászfátyolt.

Nagypénteken, igen nagypénteken, aztán a néma ha- rangok örökre elbúcsúztak a váradi hívektől. Némáságuk fogadalom volt, ígéret az életre, egy szebb tavaszra, a fel- támadásra.

– Legalább a húsvétot megvárhatták volna, attól nem áll meg a háború – morogta rosszkedvűen a templom- szolgál, míg kulcsaival kinyitotta a harangtoronyba veze- tő ajtót és megindult a lépcsőn felfelé.

– Felsőbb vezetés utasítása, sekrestyés uram, mi is jobb szeretnénk, mondjuk kinn sörözni a Pannóniában, elhi- heti – szuszogott a mérnök a nyomában. Odafenn méltó- ságteljesen pihent a négy harang, őrizték a várost.

Megszólaltak szomorúságban, vígságban, láttak hadakat, nagy tüzeket, hallottak örömköltését és halálsikolyt. Embertöbbségben mérték az időt és kisebb testvérük a nagy útra készülődők lelki üdvéért kongatott. A város halálos bűnösségben lapult odalenn és figyelt.

És elkezdődött. Először a torony ablakait bontották meg, szállt a por az évszázados téglák közül és a harangok felsóhajtottak. Lent néma tömeg, már látni lehetett az embereket, amint fenn dolgoznak.

– Mint szű a fában – törölte meg szemét egy asszony, és szipogva elfordult.

– Imádkozzunk, testvéreim, hogy áldozatunk kedves legyen az Úrnak és hazánk javára szolgáljon – hajtott tétőt a plébános és az emberek leborultak.

– *Miatyánk, ki vagy a mennyekben...* – morajlott a tömeg, és az anyák magukhoz ölelték gyermekeiket. Galambraj rebtent fel ijedten és megpihent a lovagkirály szobrán.

– Ezeket még jól megcsinálták – hűmmögött a pallér odafele és gyönyörködve csegettette meg kalapácsát a téglákon.

– *Gyártotta Steinstock József harangöntő mester Budán* – betűzte a harangok feliratát a sekrestyés, és könny futott el a szemét. – Letelt az időtök – simította végig díszes palástjukat és titokban megcsókolta őket lázcseres ajkával.

Később vaskos gerendákat emeltek be, majd kiszerelelték a harangok nyelvét. Zihálva birkóztak az óriási fémtestek, mintha lekiáltottak volna halálos vergődésükben:

– Váradiak! Ne hagyjatok!

A város néma volt, mint egy nagy temetésen. A galambok arany szemében rémület ült. Sorban húzták ki a harangokat a gerendák végére. Először a legnagyobbat. Az Öreget, ahogy a sekrestyés becézte egykoron. A mérnök

nagyot kiáltott.

– Vigyázni odalenn, emberek! Eleresztjük!

– Csak nem ledobják– sírtak fel az asszonyok és egymásba kapaszkodtak.

– Majd kosárban hozzuk – legyintett vörös arccal a mérnök és kiköpött. – Mindegy már annak.

– Istenem– sóhajtotta valaki– mintha halotról beszélne!

A harang meglódult és olyat ütött a földre, hogy az emberek a szívükhöz kaptak. Néma volt a harang, nem panaszkodott, kitépték a nyelvét. De megrendült a föld, felnyögött a templom és az emberek némán szétszéledtek. A többire nem volt kíváncsi senki.

– Hát látod, csak téged hagytak meg nekünk – rebbengett el a sekrestyés egy kíváncsi galambot a kötélről és meghúzta a kis harangot. Szállt a lélekharang hangja, megkerülte a városháza tornyát, bukfencezett a színház tetején majd elúszott a Körös habjain.

Két nap múlva kifosztva állt a templomtorony. Ablakába kíváncsi galambok telepedtek és nézték, amint odalenn az esőben, lehajtott fejjel sietnek az emberek.

IGÁS PARIPA

Miert ne mondhatnám el, édes egy komám, ha úgy hozza a természetem. Nem vagyok én hazug ember, ismer itt engem mindenki Sárpusztán. Nahát. Aztán ha ez az igazság, ez sem az én szégyenem, vagy a nagyságos grófnée. Nem félek én senkitől, annál is inkább, mert ott voltam, és láttam. Nem volt egy épületes látvány,

mondhatom. Mert milyen dolog már az, hogy a méltóságos grófné ott kuporog a földön, ölében a Laci fejével, aztán csak siratja, hogy Laci, Lacikám. Még a kőszent is megindulna erre, azt mondom. Az a bitang Mihócki, az a részeges fuvaros meg csak átkozódik, üti, veri a lovat, de az nem mozdul, csak a szemit forgatja.

Mert akármit agítál most az új pártitkár, a Rikk Miska, akarom mondani, hogy elvtárs, igenis a Szepessy grófék fájin emberek voltak. Na. Én csak tudom, sokszor bejártam én a birtokra, mert náluk szolgált a húgom, az Eszti. Bejáratos voltam az úrhoz, magához is. Még az öreg tekintetes meg vót akkoriban, de már igen betegeskedett, ezért az uraság vette át a birtokot.

Ember vót az a talpán. Ember meg emberséges. Olyan volt annak a birtok a keze alatt, mint a pohár. Mert értett az kérem mindenhez. Kitanulta külországokban. Olyan nemes gyümölcsfái nem voltak senkinek a vidéken. De olyan állatai sem. Még Budapestről is lejöttek az urak megnézni a Kormost, a nagy tenyészbikát, olyan híre volt annak. Valami díjakat is nyert vele, én már nem tudom.

Elég az hozzá, hogy amilyen vót az állatokkal meg a földdel, olyan vót a családdal is. Ritka rendes népek vótak, na. A méltóságos grófné meg főzött olyan paprikásokat az aratóbálon, hogy bármék asszony a faluból megirigyelhette. De ez még azelőtt volt, mielőtt a fiuk, a Pali, vízbe fulladt volna. Akkortájt vót a másik gyerekük, a Zita kisasszony olyan szaladgálós forma.

Aztán, hogy ez a szomorúság megesett velük, csak megroppant az életük nekik is, szeginyeknek. Nem jártak azok többet sehová se. Pedig azelőtt volt ott élet, de csak úgy módjával, urasan. Meg a grófné se vetette le többet a feketét, mondták is váltig az asszonyok, kifordult magából

szeginyke teljesen. Tudni kell pediglen, hogy elment ő jó szívvel beteghez, ha hitták, mert értette nagyon a füveket. Doktor vót neki az édesapja, azt mesélik, csupa ingyen gyógyította a szegény embert, azért is hitták habókosnak. Mert az vót a mániája neki, hogy a piszkosság termeli a betegségeket, ezért mindig tanította az asszonyokat, mit hogyan csináljanak. Innen ragadt rá a lányára is a jótekonkodás, aztán mikor hozzáment a gróf úrhoz, csak megmaradt olyan egyszerű teremtésnek, mint annak idején.

Egyszer, emlékszem, mert azon a télen esett az a nagy hó, mikor azt a kétszáz kilás disznót öltük, szóval az történt, hogy az Eszti húgom, aki várandós vót és akkoriban a gróféknál állt szolgálatban, lebetegedett. Közel volt már az ideje, el is küldött a sógor Lici néne után, aki még akkor a bába vót, de olyan hó esett, hogy a vénasszony nem mert elindulni. Így aztán a grófné segédkezett a menyecskének. Nem is vót ott hiba, meglett a kislány, a gróf úr keresztelte.

Hát ennek a szép életnek vége szakadt, mikor a Pali úrfi meghalt. Ekkortájt született a Laci is, a Zita kisasszony meg mindig ott csámborgott az istálló környékén, hát belebolondult a szép remonda csikóba teljesen. De fáin ló is vót a Laci, meg kell hagyni. Valami nagyon előkelő őse vót neki, ott is volt a jel a bal füle alatt, az a világos lóhere alakú folt. Ej, micsoda kényen tartott jószág lett az! Zita kisasszony tán még az ágyába is bevitte vóna. Úgy ment a ló utána, mint egy kutya. Tiszta csuda vót, mondom. Egyszer meg beszabadult a grófné gyógyfives kertjébe, hát mindet lelegette, de azért se bántották a Lacit.

Aztán ahogy jött a háború, a gróf úr is egyre többet volt oda, a grófné csak átvette a birtok irányítását, előbb egy

részét, majd mind az összeset. Nem vót abba hiba. Megtanulta az ura mellett. Vót olyan, hogy három zsidó családot is bújtatott. A fűszeres Weiszéket, Schönfeldet, a patikust, meg ennek valami rokonságát. Zita kisasszony hordta nekik az élelmet a Lacival a prэшházba.

Mikor megjött a hír, hogy a gróf úr elesett, meggyászolni sem volt idő, máris itt volt a front a nyakunkon. Eszti húgom váltig állítja, hogy látta, ki volt, aki a kastélyra vitte az oroszokat, de ne szólj szám, nem fáj fejem.

Elég az hozzá, hogy nem telt el egy nap, végigrabolták azok az egész birtokot, már ami még meg vót belőle. Mesélte, aki látta, hogy tüzet raktak a zongorából meg a gróf úr könyveiből a nagy ebédlőbe, a befőtteket meg végigrakták a teraszon és célba lőttek rá. Aztán pár nap múlva meg összeszedelőzködtek, és megindultak a maradék jószággal. Persze, olyan sok már nem maradt, mert mindent felettek ezek, de Laci meg még két ló, meg tán egy tehén vót még az istállóban. Akkor az történt, hogy a Zita kisasszony kimászott a krumpli veremből, ahová a többi nőcseléddel a mamája bújtatta, és csak odaállt szó nélkül a Laci elé. Hogy ő ezt nem engedi. A Lacit.

Én nem voltam ott, de aki látta elmondta, hogy a katonák jó nagyot röhögtek és úgy fellódították a kisasszonyt az induló teherautóra, mint a macskát. Sose került többé elő.

Nem úgy a Laci, mert igaz ugyan, hogy jó sokára meg sóványan, mint a gereben, de egy nap beállított. Kereste a Laci a kastélyt meg a kisasszonyát. A kastélyból csak a falak maradtak, mert belövést kapott, meg az intézői lakás. Na, itt húzta meg magát a grófné, egészen addig, míg a párt meg nem alakult, mert akkor meg első dolguk az volt, hogy elzavarták a grófnét az intézői lakásból, mondván, nyúzta eddig a népet eleget. Ezt mondta Rikk Miska, az új párttitkár, aki azelőtt mezei őr vót a birtokon, de elcsapták, mert

nem vót egyenes ember. De erre meg a népek nagyon megharagudtak a Rikk Miskára, és a Sánta Szabó felesége megfogta a grófnét és elvitte magukhoz lakni.

Elég az hozzá, hogy vitték a hírt a grófnénak, hogy megjött a kisasszony lova. Futott szegény és vitte volna, de a pártitkárunk lefoglalta a nép nevében és odaadta a sógorának, aki fuvaros vót, és mindenki csak úgy hitta, a részeges Mihócki.

Innentől pokol lett az élete a Lacinak, mert Mihócki többet ütötte, mint etette. Nem volt az szegény igához meg fuvarhoz szokva, nem is értette mit akarnak tőle. Nem vagy te paripa, legfeljebb igás paripa, ezt ordította neki mindig, míg csépelte.

A grófné lopva látogatta a Lacit, még cukrot is dugott a pofájába, de egyszer Mihócki megfenyegette, hogy rajta is megtáncoltatja az ostort, ha még egyszer itt kapja.

Táncolt aznap is az ostor a hátán a Lacinak, mikor nem tudta indítani a rakott kocsit, ahogy mondják. A népek meg körbeállták, nevettek, olyan jól esik a másik ember baját kikacagni. Mihócki szidta a kényes fajtáját meg a gazdáját, a Laci meg csak reszketett és merő egy hab volt az erőlködéstől. Aztán valaki azt mondta, gyújtson meg egy papirost a hasa alatt, majd megindul az attól.

Így is lett, mert a Laci ordított egy rettentőt, majdnem emberi hangon, aztán csak elindult tántorogva. Nem jutott sokáig, mert a Papék háza előtt, ahol éppen a trágyát hordták be, csak fújt egyet és összerogyott. Onnan már rugdoshatta a vasalt bakancsával Mihócki, csak feküdt meg a szemit forgatta.

Hogy ki szólt a grófnénak, én meg nem mondom, mert ekkor értem oda magam is. Futott az árvám, de már hályogos volt a Laci szeme, mire odaért. Lekuporodott melléje, a feje az ölébe, úgy siratta. Akkor a Mihócki mondott neki valamit.

Innentől nem mindenki emlékszik egyformán. Szabó Pista bácsi váltig állítja, hogy Mihócki kapta ki a vasvillát a trágyából és hadonászni kezdett véle. A grófné meg elvette vóna. Hát birkóztak. Mink emberek meg ugye szét akartuk választani őket. Volt egy kis dulakodás is. Én csak azt láttam a legvégén, hogy Mihócki már tántorog, és két kézzel kapaszkodik a vasvillába, ami kiáll neki a hasából. Hát belefutott valahogyan. Nem kár érte, aszondom.

Így történt, komám. Ez a színtiszta igazság, ahogy mondtam, mert engem mindenki igazmondónak ismer itt Sárpusztán.

HOLNAP

T. J. emlékére

A mint a döcögősen felhúzott vasredőny a helyére csusszant, a kis üzletet előntötte a napfény. Minden áldott reggel, pontban kilenckor elfordította a kulcsot a zárban és belépett birodalmába. Jobbra, az L alakú pult üveg tárlóiban bizományba átvett órák sorakoztak piros bársonyon. A pult folytatásaként következtek az ékszerek tárlói, majd a javításra átvett órák és ékszerek kis fiókjai. A bal sarokban nehéz órás asztal terpeszkedett, öblében bőrkötény, a javításra szánt ékszerek reszelékének összegyűjtésére. Mellette a falon polcok, reszelőkkel, fogókkal, éles fényű lámpával és sok-sok dobozzal. Minden a helyén!

A hátsó helyiségben fogasra akasztotta kabátját, magára vette barna köpenyét, akkurátusan kezét mosott és munkához látott. A fali széfből kipakolta és átnézte az

árut, fiókja megfelelő fakkjaiba csúsztatta a javításra beadott tárgyakat, majd gondosan letörölte a pult üveglapjait. Helyükre kerültek az órák, az ékszerek, megtisztítva ragyogtak a kis falikarok és fél tízkor megszólalt az ajtó fölötti kis csengő, jelezve, vevő érkezett.

Mélységes boldogság és hála öntötte el ilyenkor. Hála az állandóságért, a holnapba vetett hitért, az erejéért, amivel lám, hetvenen jóval felül, még mindig itt lehet a saját boltjában. Szükség van rá, a tudására és tapasztalatára, helye van az előljáróságon, a templomban és az otthonában. És igen, helye van a temetőben.

Mikor tíz évesen, apja kezét fogva, először csodálkozott rá a sarki öreg órás szerszámaira, mindig tiszta kicsi boltjára, az órák, számára úgy tűnt, halk beszélgetésére a tárlókban, rögtön tudta, megtalálta a hivatását. Attól fogva minden szabad idejében ott csellengett az órás körül és amint iskoláit bevégezte, felcsapott órastanulónak. Apja addigra nem élt, anyja egyezett meg mesterével, ő meg kezét adott rá. Kezdődött a hajnali takarításokkal, a befűtéssel a mindig kormozó kis kályhába, majd a szerszámok kikészítésével. Úgy tűnt, soha be nem telik lelke az órák érintésének gyönyörűségével. Tokjuk hideg eleganciája, a mutatók kecsessége, hangjuk finom muzsikája elbűvölte. Mohón szimatolta a karórák bőrszíjának jellegzetes szagát, simogatta a zsebórák zománcos díseit. Szerkezetük precízsege ámulatba ejtette fiatal lelkét és belső hitvallása lett, az óra a holnapot mutatja, a jövőt. A múltó időt elegánsan utasítja maga mögé, és amint a mutatók két karja szerelmesen kergetőzik, ketyegő nászukból holnap születik. Holnap. A maga titokzatosságával, a lehetőségeivel és esélyeivel. A holnap mindig egy új esély. Életre. Halálra.

Öreg mestere türelmével sokszor ellenkezett magában, mikor utasítására elromlott alkatrészt javítgatva eltelt a délelőtt, s már esteledett, mire a beteg órát összerakta. Minek kínlódni az alkatrész javításával, mikor kihúzva a fiókot, ott az új, méltatlankodott fiatalos tüze. Beteg órának mondta az öreg a javításra vagy kidobásra váró időmérőket, s ő ezeken gyakorolhatott, hallgatva a csendes utasításokat, ellesve a fogásokat és megtanulva az egyik igazságot, minden javítható. És valóban, vizsgáin sikerült bizonyítania, nemcsak újból lehet alkotni, a régi is megbecsülhető, javítható.

Aztán nyakába vette a világot. Európa majd minden fővárosában dolgozott, nézelődött, figyelt, kereskedett. Lopta a mesterséget. Látott pazar fényben villogó, tündöklő üzleteket, állt járdán kuporgó vándor ékszerész pokróca mellett, aki hozott ezüstpénzekből kanyarított gyűrűt. Hallott krachokról és gyors meggazdagodásokról, és madarat lehetett volna fogatni vele, mikor sikerült üzletet bérelnie szülővárosában, visszatérte után nem sokkal.

Az üzletem, mondta a barna szemű, nevető szájú lánynak, aki nemsokára a felesége lett és mire megszületett első gyermekük, az üzlet tulajdonosa lett. Közben kitanulta az ékszerek titkait, hány fokon engedelmeskedik az arany, milyen drágakövek kelnek életre ezüstbe foglalva és mit üzen a smaragd tüze, egy kecses női függőben. Nemzedékeknek dolgozott nagy alázattal, nála készültek a karikagyűrűk, később egy szép, míves ékszer az első gyermek születésére, majd a keresztelő pohár következett. Elröppent megint pár év és már az elsőáldozásra készülődő gyermek finom medálját készítette aprólékos gondnal. Évtizedek röppentek észrevétlen, és ő egyre gazdagodó tudással és alázattal görnyedt a munkaasztal fö-

lé. Ám maradt az órák, a holnap szerelmese, és mikor egy-egy tanulónak a hajszálrugó kecsességéről beszélt, könnyes lett a szeme.

A nagy háborúban végig Angyal őrizte. Mert mivel magyarázható, hogy társaival felderítésre indulva, csak ő tért vissza, szinte sértetlenül, míg a többiek gránát vágta, srapnell szaggatta. Keze, szeme, legfőbb munkaeszközei épen várták, hogy lecsengjenek a pusztulás évei, és ő újra birtokba vegye a holnapot. Közben elzúgott a feje fölött a történelem. Impériumváltás és a kis boltot is majdnem elveszítette. De az új városvezetés zöme is a kliensei közé tartozott. A munka, az minden nyelven munka, vonogatta a vállát és rendületlenül helytállt.

És újra a termékeny évek következtek! Sosem látott ívek, meglepő formák kerültek ki a keze alól. Becsületességének, precíz munkáinak messze híre kelt. És a régi kuncsaftok mellett újak is látogatták szép számmal. És közben csendben megöregedett. A gyereke felnőtt és a mosolygós, ősz hajú asszony is kiköltözött a temetőbe.

Az új háború árnyékot vetett öregségére. Háta meggörbült, érzékei tompult vakságát nehezen viselte, nagyítója szinte le sem került a szeméről. De dolgozott rendületlenül, kis boltja forgalma sosem látott ütemben nőtt, most, mikor javítani a régit mérhetetlen tőke volt. Öreges csoszogásához órát állítottak a szomszéd boltok, ha pontban kilenckor felzörgött a vasredőny. Amint a front átvonult a városon, sok boltban fel sem húzták a redőnyöket, ám ő el sem tudta képzelni a napot munka nélkül.

Mint ma is. Kis pánccsaszekrényében óvatosan elrendezte a bizományba eltett órákat, és gondosan átnézte az elszámolást. Stimmel, bólintott öreges motyogással, és gyengéden megsimogatta kedvencét, egy Philipp Pateket.

Eleinte nem hallotta meg a gjdolást, amint a részeg katonák sorra rugdosták a szomszéd boltok vasredőnyeit. Csak a csilingelésre csoszogott elő és nézett ámulva a három katonára. Érdeklődve, udvariasan hajolt pultja mögött felénk és már az első ütéstől elszédült. Nagyítója lerepült szeméről, míg négykézláb próbálta védeni áruját, két katonát nevetgélve seprte a pultból sapkájába az ékszereket.

Császi, jeszty? Társuk újra ütött, ekkor elzuhant. Lassan öntötte el a vér az arcát, csodálkozva nézte, amint kis buborékokat vet a szája, ahogy szólni próbált. Két másik katonát lépett be, egyikük beverte pisztolyával a pult üvegét és mohón turkált az órák között. Felkönyökölt és mondani akarta, hogy ezek itt finom szerkezetek, ne dobálják őket, de csak véres nyál folyt a szájából. Csak pihegett és nézte az arca előtt toporgó sáros csizmákat, rajtuk Ázsia minden mocskja.

Megbékélt, a földön feküdve még érzékelte, amint vékony, öreg ujjain bakancsos láb tapos. A lövést akkor kapta a fejébe, mikor az órákat kezdték összeszedni a páncélszekrényből.

TRÉFACSINÁLÓK

Tizenöt alig múlt, mikor nagyapja rákoshegyi kertjében bandázva kicsiny fém tárgyat leltek. Sokféle volt ilyen akkoriban, alig két éve tették le a fegyvert a nagy háború után. Kicsit piszkálták, kicsit dobálták, a kölyök állatok szertelenségével, az már csak véletlenn volt,

hogy az ő kezében robbant. Később azt mondta az orvos, szerencsés, hogy csak az egyik lábát szakította le bokában és a fél keze fejét. Megtréfálta az élet, mondogatta az anyja, így lett rokkant 1920 nyarán, alig tizenöt évesen.

Hogy a lelkében micsoda törést okozott a visszafordíthatatlan, azt a világ elől jól rejtette. Csendesebb lett, figyelmesebb, de személyiségének egy része megmaradt olyan tréfamesternek, mint amilyennek megismerték. Ő, ő sosem fér a bőrébe, mondogatta az anyja és szeretettel hátba vágta. Ő volt, aki higanyt csempészett a házmester felmosó vödörébe, mumifikálódott egeret a közeli plébánia imapadjába, de senki nem bántotta.

Egy nyomorékot?

Férfivá érése idején a két utcával odébb üzemelő nyilvánosház egy szőke primadonnája segített rajta, igaz, a madám kifejezett kérésére, mert irtózott a sebeitől. Onnantól csak szőkét szeretett, és később a lányok is szívesen fogadták, mert kedves volt, előzékeny és bőkezű.

Tréfacsináló kedve töretlen, néha a kedvenc szeretője párnája alá kis ajándékot rejtett, csatot, masnit, olcsó parfümöt vagy épp döglött denevért. Mikor hogy hozta a kedve.

Családtalan maradt és később, mikor 1940-ben behívták a házmestert, beköltözött annak üresen maradt lakásába, hivatalosan is elfoglalva pozícióját.

Szőke volt, búza szőke az az asszony is, aki az év őszén beköltözött férjével az első emelet hatba. Kis, fakó bajszos tanárember volt az ura, csendes, udvarias természet, az asszony meg merő arany lobogás, Tündér Ilona lehetett ilyen a mesékben. Amerre szoknyája lobbant, kamasz fiúk éjszakáit keserítette, pohos vénemberek néztek kigyúlt szemmel utána és ő az egészsből semmit nem értett. Úgy volt szép, hogy nem tehetett róla, csak ment muzsikás léptével és szépsége beleivódott az emberekbe, mint a lassan öllő méreg. Kis kalapszalonjában, ha néha létrára mászott,

a vevők kiküldték férjeiket. Üde volt, roppanós és kíváncsú, mint a hideg őszibarack egy forró nyári napon. De nem kacér. Az urát szerelemmel szerette, világuk zárt volt és kelek, egymás létezésében tökéletesen feloldódtak. Éjszakánként lázas reményekkel ölelték egymást, ám csúnyán megrézták őket az élet, mert gyermekük nem fogant.

Aztán eljött a nap, mikor a kis tanár a frontra távozott. Onnantól az asszony csak a leveleknek élt. S milyen öröm volt a sánta házmesternek, ha titkos ideálja bekopogott hozzá a posta után érdeklődve. Eleinte mindig átadta, a tanár úr szorgalmas levélíró volt, s a front állásától függően havonta-háromhetente érkeztek levelei szálkás, határozott betűivel. Később tréfának indult, tetszett neki, hogy játszódhat az asszony érzelmeivel, kis sánta angyalnak képzelte magát, ki megörvendeztetni vagy elbúsítja hívét, levéllel vagy a nélkül. Néha összegyűjtötte a leveleket, kicsit várt és egyszerre adta át őket, szótlán mosollyal gyönyörködve az asszony szertelen örömében.

Lassan mindennapos vendég lett az asszony a kis házmesterlakásban, halk kopogtatás után szótlán, reménykedő mosolya az ajtóban mindig megratott. Ilyenkor elöntötte a féltékenységt, a szánalom és a vágy furcsa elegye, s már attól is izgalomba jött, ha közelgő lépteit megratotta.

Egyik este nem bírta tovább, ma levele jött, invitálta be kiszáradt torokkal és váratlan indulattal az ágyra szorított, ép kezével mellén babrált, falábával szorosan combjai közé furakodva arcát mámorosan merítette nyaka illatába. Az döbbsenten és undorodva védekezett, majd erejét megfeszítve kiszabadította magát és feltépve az ajtót, kirohant. Az asszony onnantól leveleit a postára kérte kézbesíteni, kis vödrében egyedül cipelte a szenet és a fát a pincéből, nem kérve és nem fogadva el segítséget senkitől, bezárkózott szépségének elefántcsonttornyába.

Azon a napon, mikor a front elérte a házat, már harmadnapja kuporgott ötödmagával a szenespincében, s igazán nem értette mi történik, mikor feltépve az ajtót a sánta házmester jelent meg. Zsena, mondta az idegen arcvonású, részeg katonáknak, és rá mutatott. Azzal sem vesződtek, hogy kirángassák, ott, a szénkupac tövében gázolt át rajta akárhány mongol katona.

Másnap még visszajöttek, keresték, belokuraja zsena, mondták, de addigra öntudatlanul hevert a szomszéd patikus kamrájában. Két hétig lábadozott, s amint lábra állt, első dolga volt arany haját egy üvegcséréppel tövig megtélni. Kicsit megbolondult, szánták a szomszédok, de aztán majdnem minden jóra fordult, mert nemsoká a kis tanár is hazakeveredett.

Szótlán jártak-keltek a házban, köszönésen kívül senkivel nem álltak szóba. Volt, aki megszólta, volt, aki sajnálta. Az ura vastag télikabátjában elveszve, imbolyogva járt, de később már látni sem lehetett.

Ősz lett, mire valahogy elcsitultak a kedélyek, ám egy reggel hiába kereste az ura.

Már nem élt, mikor rátaláltak. A szenespincében, egy szénkupac tetején kuporgott, lábainál véráztatta rongyban egy mongol csecsemő nyöszörgött.

SZERETETTEL, SZIBÉRIÁBÓL

Csak egy homályos fénykép emlékeztette apára. Mama sokat mesélt róla, amit ő a hétéves kislányok türelmetlenségével hallgatott. Igen, pont egy hetes volt, mikor

indult a vonat, vitte apját a háborúba. Igen, anyja egy tollpárnába csavarta, úgy szaladtak ki az állomásra, hogy apja vethessen rá egy pillantást az induló vonat ablakából.

Apa úri szabó volt, az agyonfogdosott fényképről elegáns férfi nézett vissza nyúlászor kalapja alól. A háború utolsó évében esett fogságba. Eleinte nem jött hír felőle, aztán megérkeztek az első levelek, Szibériából.

Apa egy bányában dolgozott, nagy hegyek lábánál. Válas ember volt, mikor bevonult, a NAC-ban futballozott, de a bánya megette az embereket. Szenet meg köveket hoztak fel a föld alól, így mondta Mama. Sokan betegek lettek és meghaltak. Öt éves lehetett, mikor elmaradtak a levelek. Emlékszik, Mama milyen sokat sírt. Aztán húsvétra jött egy levél, idegen írással, benne tábori lapra lerajzolva egy sovány, szakállas arc, Krisztus-arc. Apa nagy betegségből lábadozott, de már jól van, csókoltatja az ő kicsi lányát. Ez te vagy, ölelte át Mama könnyes szemmel, mert minden alkalommal felolvasta a levelet, amit kaptak. Ha nem jött új, akkor a régieket, minden este.

Tífuszt kapott apa, mint a táborban olyan sokan, de ő túlélte, mert a bánya igazgatója kiemelte a munkások közül, mikor megtudta, hogy szabó. Neki varrt ezután és az segített rajta, mikor beteg lett.

Mama ezután kétszer annyit imádkozott, hálát adva istennek és az ismeretlen jótevőnek, aki ott a messzi idegenben felkarolta az urát. Jöttek, jövőgettek a tábori lapok, aztán egyszer csak megindultak hazafelé a foglyok is. Csak apa nem jött, pedig Mama eleinte mindig kiszaladt az állomásra, ha kelet felől vonat jött.

Aztán egy nap idegen bácsi zörgetett. Ő a konyhában rajzolt, míg Mama beszélgetett vele. Sokat mesélt az ismeretlen, aki egy helyen lakott apával, barakkban. A bá-

nyárról, a hidegről, a tetvekről, a szúnyogokról és a betegségekről. Meg a bányaigazgató szőke titkárnőjéről, aki beleszerelmesedett apába, míg az varrta az öltönyöket a végszámra begyűjtött angol szövetekből. Gyúlá, Gyúluská, kérlelte szép szóval, maradjon vele, a házasság kiváltja a hadifogságból, beköltöznek majd a városba és lesz szép életük. Nem azért mondom, de ne várja haza, búcsúzott az idegen, míg kalapját vette.

Akkor Mama elment a jósnőhöz, a szomszéd utcába, ő meg ott ült mellettük egy billegős széken. Cigánykártyát vetett Zabi Juli. Azt mondta, valaki nagy szeretettel gondol rád egy hideg, messzi helyről, talán Szibéria, nézett Mamára fejcsóválva. Nagy betegséget látok, meg egy szőke asszonyt, aki szívszerelemmel akadályoz, mondta Zabi Juli, és Mama tíz tojást adott neki fizetségül.

Utána sokat eljártak templomba, még többet, mint azelőtt. Mama mindenüvé vitte őt magával, mióta egyszer egy katona hazáig kergette.

Már jól benne jártak a decemberben, mikor egy nap bekopogott Macelka Nusi, a házinéni, hogy Mama menjen ki, mert egy szakállas, veres ember keresi, de ő nem bánná, ha nem engedné be a házba, mert mocskos nagyon a ruhája, még tetves is lehet.

Aztán együtt jöttek be, tényleg koszos volt a veres ember, de Mama sírva lógott a nyakában, és mint egy bolond hajtogatta, megjött apukád, megjött apukád.

Ez?! Apa ?! Félt tőle. Idegenkedve tűrte, hogy a haját simogassa, nem merte magához ölelni, nehogy tetűt kapjon tőle. Vézna volt, sápadt és bűdös. Ott fürdött le a szobában a nagy lavórból, addig őt elküldte Mama a boltba a kenyérjeggyel.

Mire visszaért, a csúnya ember átöltözött, lötyögött

rajta a nadrág meg a nagykabát. Csak a veres szakállát nem tudta levágni, nem volt borotvája.

Most elmentek apukával a nagymamáék, had örüljenek ők is, hogy megjött a fiúk, mondta az anyja. Villamossal mentek, jó, igazgatta rajta Mama a kabátot, mert hideg van.

Elindultak. Azért sem fogta meg a szakállas kezét. Mire a megállóhoz értek, becsörömpölt a villamos. Elhúzódtott a veres embertől és tűnődve támasztotta homlokát a hideg üveghez. Úgy érezte, becsapták. Az ő apukája hős, igazi katona és kalapot is hord. Ez meg itt sovány, bűdös és veres szakállá van.

Megmerevedett, mikor megérezte az ölelő karokat. Te nem vagy az én apukám, az én apukám hős és igazi katona, rikácsolta, és fröcskölő nyála elkeveredett a veres ember könnyeivel.

A PIROS VÁJDLING

Napok óta nem történt semmi. Tétlenül vártunk. Néha a belövésektől szabályosan táncoltak a falak. Tavasszal táncoltam utoljára, K.-val, Ilikéék eljegyzésén. Akkor még egésznek tűnt a világ. Egésznek és érintetlennek. Szabályosnak, mint anyuska háromszárnyas velencei tükre a falon. Ha belenézhettem volna, mert csodával határos módon nem tört volna ezer szilánkra a szalon többi berendezésével már az első ágyútűznél, nem ismertem volna magamra. Akkor már legalább három hete nem mosakodtunk, a hajam a házmesterné undok sárga-rózsás kendőjével szorosan hátra volt kötve és a szemembe húzva, vastag, bűdös patentharisnyás lába-

mon bakancs és púpom is volt, erre jó a három réteg ruha. Blúz, pulóver és ki tudja hány szvetter, jó vastagok és rondák, még dédi kötötte darabok. És ha ez nem lett volna elég, anyus gondosan bekormozott minket Iliivel, azután mi meg őt. Csak módszeresen, mint egy szépségszalokban. Ili csuklott, úgy nevetett, mikor ránk nézett. Naponta más jár ki vízért a pincénkből, előző nap anyuson, a köhögős Sitkovics bácsin meg a házmesternén volt a sor. Sokára jöttek, aggódtam. Hat vederrel elhoztak, anyusnak meghúzta a karját, a kövér házmesternének meg sem kottyant, az elhúzta volna a Gellért hegyet is. Sitkovics tata ismerőse mondta a kútnál, míg sorban álltak, hogy az oroszok napokon belül itt lesznek. Örültünk mi ennek vagy nem? Mióta a front közelgett, egyebet sem hallottunk, csak azt, milyen rémtetteket követtek el a lakosságon. A régi életemet vágytam visszakapni, az otthonunk biztonságát, apám rendelőjének fertőtlenítőszagát, anyus mosolyát a vasárnapi ebéd felett, Ili kacintását, amint felmutatja Palkó gyűrűjét. Kiborostás volt, mikor búcsúzni jött, reszelős volt a csókja, hideg az ajka és szomorú, nagyon szomorú az a mindig nevetős szeme. ... *muszka földön lassan jár a posta...*

Anyus sokat imádkozott, mi csak úgy tessék-lássék Iliivel, a legbuzgóbbnak a házmesterék szoptatós kismenye bizonyult, aki a bombázások elől jött fel valahonnan vidékről. Kis nevetős, gömbölyű asszony volt, egészségtől majd kicsattanó kisiáival. Olyan, mint egy légós madonna, naphosszat kucorgott a szénhegyre terített vastag pokrócon, ölében a kibontott kised, s ő egy vászonlepedő darabkáit köpködté és takarította vele jó alaposan a gyermek maszatos ülepét. Aztán megszoptatta, s a kicsi, mintha csak érezné, nem illendő sírással zavarni egy lé-

gópince tébolyodott közönségét, udvariasan álomba merült. S a kis asszony fecsegett-csivített naphosszat, és jó étvággyal ette a fagyos krumpliból gyorsfőzőn kotyvasztott levest és annyi teje volt, hogy kisfia fuldokolva szoptott. Mi málékenyéren éltünk, krumplin, babon, két napja Sitkovics bácsi hozott egy darab fagyos húst, azt mondta, marha, de Ili látta, hogy egy ló dög fekszik két sarokkal feljebb és tudtuk, abból van. Nem baj, jól megsóztuk és a cipész felesége finom levest főzött belőle.

Aznap mi voltunk soron, Ili, én meg a cipész bácsi a harmadikról. Kicsit esett a hó, mikor elindultunk a vödörökkel, de legalább nem fújt a szél. Szünetelt az ágyúzás, csak valami nyugtalan morajlás hallatszott a távolból, és messze dél felől gomolygott sűrű, bűdös füst. Ég a cipőgyár bőrraktára, mondta a cipész, miután beleszimatolt a füstbe, és szomorúan húzta szája elé a foltos sálát. Nagy gránáttölcsérek és romok között botladoztunk a kút felé, ahol kihasználva a viszonylagos csendet, már kisebb tömeg ácsorgott. Még két nap és itt vannak a ruszvik, mondta egy sovány, nagy orrú ember egy piros vájdlinggal a hóna alatt. Körben csak hümmögés hallatszott, volt, aki kiköpött és elfordult. Aztán zúgást hallottunk, közvetlenül azelőtt, hogy sorra kerültünk volna a kútnál, majd felüvöltött a légvédelmi sziréna. Eszeveszett pánik tört ki. Az üres vedreket magunkhoz szorítva egymásba kapaszkodtunk livil, majd a piros vájdlingos ember magával húzott minket egy közeli kapu alá. Csak a cipőink csattogása hallatszott a köveken, majd behuppantunk egy szenes pincébe. Sötét volt. Ili lihegését hallottam a fülemben. Aztán elkezdődött. Egyenletes, vibráló zúgás hallatszott, ezek angol gépek, mondta valaki, aztán a legiszonyatosabb hangorkán kelt, amit valaha csak átél-

tem. Mintha egy óriás, haragvó isten taposott volna rajtunk. Bepisilem. Valaki hangosan sírt. Valaki hangosan átkozódott. Valaki hangosan imádkozott. Aztán a beálló kis csendben meghallottam, amint egy női hang héberül imádkozik. Nem tudnám megmondani, meddig tartott. Az örökévalóságig. Már azt hittük vége, elmentek. És akkor ránk szakadt a ház.

Álomból ébredtem így, gyerekként, hogy nem tudtam, milyen nap van, és hol vagyok. Kinyitottam a szemem, sötét volt és por köhögтетett. A hátam nyomta valami és a közelben bömbölt egy csecsemő. Aztán Ili hangját hallottam, Ili kezét éreztem, és megpróbáltam felállni. Közben valaki kinyitotta a pince ajtaját, és a kavargó porban megláttam, hogy a pince hátsó fala leomlott. Lábak, egy hát, a feje a törmelék alatt, odébb a piros vájdling tele törmelékkel. Tesetek, mindenfelé. Nem tudom, mennyi idő telt el. Aztán kitámolyogtunk, Ili karján egy ismeretlen, ordító csecsemő. Ezt honnan vetted, tátogom, de csak krákogás tör fel a torkomon és a szavam köhögésbe fullad. Ili áll, haja megőszült a portól, de a szeme szikrázik, mint a gyémánt. Mellettem halt meg az anyja, suttogja és ütemesen rázza a babát.

Anyusban azt szerettem mindig, hogy sosem lepődött meg, bármivel is állítottunk haza. Gyerekkorunkban Ili vitt haza lába tört kiscsirkét, amit apánk gyógyított, én félíg vízbe fojtott kutyakölyköt, ami később szétrágta a dédi foteljének lábát. Anyánk meg nem rebbenő szemmel nézett rajtunk végig, amint portól piszkosan, víz nélkül bevonulunk a pincébe, egy piros vájdlingban alvó csecsemővel.

Kislány volt, s poros takarójába varrt papírai szerint Sonnenfeld Dávid és Herczeg Éva gyermeke, Fanni. Olyan féléveske lehet, bontogatta a házmesterné kismenye, majd rögtön megszoptatta. Két napig éltünk így, hogy a fiatal-

asszony két csecsemőt szoptatott, majd a cipész hozta a hírt, hogy a szomszéd utcában megjelentek az oroszok. Sitkovics bácsi, aki beszélt valamicskét a nyelvükön, nagydarab kartonra szénnel ráírta oroszul, hogy MUP, majd egy koszos lepedőt botra tűzve kiálltak fogadóbizottságnak a kapuba.

Imádkoztunk. Ili karjában a gyermek, egyik oldalán anyám, mellette én, mögötte a házmesterné kismenye a babával, elől a házmesterné. Mint egy élőkép. Aztán berúgták az ajtót és egy báránybőr bundás katonanő lépett be, szája sarkában cigaretta, kezében kibiztosított fegyver. Nyemecki jeszty?- ordította felénk fordított puskával, mire mind a két csecsemő hangos sírásra fakadt. Közben társai érkeztek, rossz és kemény arcú fáradt férfiak, nevettek és mondtak valamit, és hallottam, hogy a házmesterné elsírja magát. Elvitték. Aztán a katonanő mondott valamit, Ilihez lépett és a kislányra mutatott. Egészen közel hajolt a gyermekhez, pálinka szaga volt és igen, éreztem rajta a mosdatlanság bűzét. Elmentek. Sokáig sírtunk.

Aztán váratlanul újra megjelent a katonanő, és zsákban fehér port hozott. Tejpor, nyalta le Ili az ujjait és rámosolygott. Az mondott valamit, egy szót ismételtetett majd kivágta a pince ajtaját és felfelé mutatott. Tiszta, kék volt az ég. Süttött a nap. Kintről a házmesterné sírása hallatszott. Béke volt.

KIVÉGZÉS

Miután lezajlott a kedves szertartás, közös esti imájuk édesanyjával, még sokáig hánykolódott álmatlanul.

Szülei duruzsoló szavai tisztán hallatszottak be hozzá és ez megnyugtatta. Lehunyt szemein át is látta őket, kiket gyermek lelke minden melegével szeretett, apját, amint ezüst cigarettatárcájából rágyújt a vacsora utáni cigarettájára, majd a kékes füstbe merengve bal keze szórakozottan játszik a masinával. Anyja rőt hajkoszorúja szinte izzik a szelíd lámpafényben, szép ívű nyaka meghajlik, ahogy figyelmesen varrása fölé hajol, fürge, karcsú ujján villan a gyűszű ezüstje. A kép, mit számtalanszor látott már, s min elalvás előtt oly szívesen elmerengett, most nem hozta el az álom nyugalmit. Feszülten hallgatta apja szavait a francia tisztről, kit holnap hajnalban felakasztanak, a szomszédos kaszárnya udvarán.

Sosem látott még akasztást, elképzelni sem tudta, mit jelent, csak érezte, hogy ez a halálnak egy módja. Tulajdonképpen meghalni sem látott senkit, kicsiny létének öt esztendejében elkerülték a tragédiák. Mikor nagypapa meghalt s a nagy ebédlőben felravatalozva feküdt, őt is odavezették hozzá elbúcsúzni. Úgy feküdt ott a jól ismert test, mintha csak megszokott délutáni álmát aludná, két vastkos keze mellén összefonva pihent, közöttük bágyadt árvácska csokor. Ő szedte neki a kertből. Körülötte a gyász, mint gonosz, nyúlós pókháló lengte be a szobát és igazából akkor értette meg, hogy valami tragikus és végképp visszavonhatatlan esemény történt, mikor apja, az ő hatalmas, kisfiával mindig mókázni kész édesapja sírva fakadt, ijesztő és nehéz férfi zokogással.

Nagyapát szél érte. Ezen sokat gondolkodott és azt képzelte, létezik egy kedves és jó szél, ami tavasszal megtáncoltatja a fák virágszirmait és szétzilálja anyja tincseit, mikor a kertben hintáznak, és amiket aztán ő nevetve szorít vissza teknőchátú fésűjével. Hideggel és szomorú-

sággal érkezik a másik szél, ami varjak seregét kavarja ősszel a fénytelen égen. De éjjel a legijesztőbb, mikor hátborzongató hangon tutul a kémény és ablaka előtt a fák ágai, mint irgalomért esdeklő kárhozottak ujjai motoznak az üvegen. Ilyenkor sírva ölelte anyját, ki ne mozduljanak a házból, nehogy „szél érje őket”.

Aggodalmasan fülelt az ágyban. Most nem fúj a szél, reggel mégis meghal majd valaki. Apja most azt mondta, áruló volt, az antant spionja, rászolgált a kötélre. Ezen megint elmerengett. A spion és az antant jelentését nem ismerte, bár ez utóbbit már halotta a háborúval együtt emlegetni. Náluk a kabátokat szokták felakasztani. Ott lógnak a felöltők az előszobában, ha vendég jön, és a cseléd kiviszi őket. Reggel majd kivezetik a spiont. Talán lesz ott egy olyasforma díszes akasztó, mint amilyenre apja a felöltőjét helyezi. Aztán majd akasztják. És jön a szél. Így hal meg egy ember, aki spion. Aztán eszébe jutott valami. Lázasan mérlegelte az ötletet és úgy érezte, kivitelezhető. A megnyugodott és félálomban még hallotta, amint halkan kattan anyja ezüsttel berakott varródobozának teteje.

A ház aludt még és a hajnal hidege csontig borzongatta sovány, hálóinges kis alakját, ahogy laffogó nyelvű cipőivel végig osont az udvaron, át a kaszárnyával szomszédos fészkerig, melynek szénával tömött padlásáról nemegyszer leskelték a kocsissal a szomszéd placcon masírozó katonákat. A széna még őrizte a napsugár édes-ségét, beleborzongott, ahogy befészkelte magát a deszkahasadékhoz. Odaát egy dobogót látott, durva lépcsők vezettek fel rá, fölötte vastag kötél lógott egy faalkotmányról. Körben katonák lézengtek, cigarettájuk füstje odáig érzett. Talán picit elbóbiskolt, de felriadt, mikor a nagy szárnyas ajtón kilépett egy hosszú, fehéringes em-

ber, feszülettel a kezében, három másik díszes egyenruhában, majd két katona kivezetett egy hátul összekötött kezű szakállas alakot. Az egyik egyenruhás pattogó hangon felolvasott valamit a kezében tartott írásból, majd a pap emelt hangon kántált, míg a katonák átadták a szakállast egy fehéringes társuknak, ki felvezette a falépcsőn és gyors mozdulatokkal nyakába, igazította a kötelet. Aztán fekete csuklyát húzott a fejére és magára hagyta. Ekkor felkiáltott a fogoly, elfojtott hangon mondott valamit, de nem értette, mit, mert a levegő hirtelen megtelt valami titokzatos zúgással, mintha láthatatlan kristálylapokból égis erő palota épült volna nagy hirtelen, majd ezüstös robajjal összeomlott.

A kötélén remegve táncolt a test és a szomszéd kaka-sa a hajnalt köszöntötte.

FELTÁMADÁS

A mint homlokát a zötykölődő villamos párás ablakának nyomta, kis, vizes ebihalak indultak el a hideg üvegen. A homloka forró volt. Kinn szél cibálta a fákat és az eső szinte vízszintesen esett.

Pont úgy, mint aznap, mint mikor az apja megérkezett a fogságból. Ő hét évesen, csenevész copfokkal, ijedt, vékony háborús kislány, merev öklökkel püfölte a szakadt, veres, szakállas embert, aki zokogva ölelte az anyját. Esős nap volt, csak álltak a kapuban, mint egy életkép, az anyja szoknyájáról tócsába gyűlt a víz a papucsába, amint elfehéredett kezekkel szorította magához a sáros embert és nyöszörgött. Büdös volt, egy cseppet sem hasonlított

arra a katonára, akinek a fényképeit esténként nézegették az anyjával. Ő két nappal azelőtt született, mielőtt az apját a frontra vitték. Az anyja még fel tudta mutatni az állomáson a kis batyut az induló vonat felé, aztán sokáig semmi. Később jöttek rendetlenül kusza levelek, tele vággyal és féltéssel, egy elmosódott fényképpel és egy rajzzal, ami kislányának készült, messze Oroszországban. Fenyőket rajzolt az apja, meg valami mókust, most is megvan még valahol. Aztán sokáig semmit nem tudtak róla, az anyja elment egy jósnőhöz is. Nem halt meg, egy szőke asszony szereti, mondta az, és eltette a pénzt. Ezen az anyja két napig nevetett és sírt hisztérikusan. Múltak a hetek, hónapok, és az anyja egyre őszült. Keveset beszéltek akkoriban, és ha nem lett volna a nagyanyja, isten tudja mi lett volna vele.

Egy nap egy idegen férfi jött a hadifogságból, aki elmondta, a táborban kiemelték a még mindig jó kiállítású szabómestert a foglyok közül, és egyenesen a tábor parancsnokának dolgozik. Meg a titkárnőjének. Szép, szőke asszony. Összeházasodtak, úgy beszélnek. Akkor az anyja megköszönte, és kivezette a vendéget. Elővette a szekrényből a nagykendőt és letakarta a szobában a tükröt. Sokáig úgy volt, aztán mikor mégiscsak megjött az apja, elrakták a kendőt és tükör is máshová került, kellett hely új bútornak, mert hamarosan megszületett az öccse.

Az anyja sosem kérdezte, az apja sosem mondta, szót sem ejtettek a szőke nőről, de évente egyszer az apja mindig levelet írt, furcsa cirill ákombákomokkal és volt, hogy csomagot is küldött arra a messzi vidékre. Egyszer ők is kaptak csomagot, egy sárgás kaucsuk baba volt benne, szőke copfokkal és egy kis piros bádoggal, meg valami levél. Mikor kibontották, az apja csak nyelt egyet, az any-

ja meg szó nélkül vitte a szemétre a babát és az autót. Soha nem lett többet babája, nagylány koráig.

Az ő sportos, focista apja szinte elfogyott a háború után. Sokáig köhécselt a varrógép mellett, végül mégis a tifusz utólagos szövődménye vitte el. Az anyja könny nélkül állt a sír mellett, két felnőtt gyermeke közrefogta és csak akkor ingott meg a lába, mikor az első göröngyök dübörögni kezdtek a koporsón.

A villamos bekanyarodott a temető felé vezető úton, döcögése remegéssé változott. Akkor remegett így vele a világ, mikor a hivatalból megkérték, menne ki a temetőbe, mert exhumálni fogják az apját és valakinek ott kell lennie a családból. Lakótelep épül a temető helyén, kell a hely az élőknek. Reggel, míg a tükörben nézte magát, az anyja szemét látta, az apja fejformáját és haját, azon tűnődött, milyen lesz az apját viszontlátni tizenkét év után.

Mikor leszállt a villamosról, még mindig esett, sűrű, egyenletes kopogással. A szél elállt és mikor befordult a sír felé vezető úton, már látta, elkésett. A sárga földkupacon fekete nejlon zsák hevert, rajta hevenyészett kupacban sárgult csontok, egy selyem nyakkendő darabjai, mellette sárral vert koponya. Ősz tincseket mosott az eső szép egyenletes tisztára a koponyán, és ő, míg könnyei elkeveredtek az esővel, arra gondolt, hát ilyen a feltámasztás.

A PAPUCSOS, A HÍD MEG A SZERELEM

Aztán azt meséltem-e, miért nem sikerült időben felrobbantani a hidat, amin aztán bejöttek az oroszok? Nem-e? Mindenről csak a nők tehetnek, csak a nők, legyintett csontos, eres kezével Gyula bácsi. Aztán elgondolkodva nézegette erős, sárga körmeit, majd kis vidám, huncut savószín szemével kacsintott.

Még a háború előtt történt ez, amiről most szólni fogok, amikor a város leghíresebb papucsos mesterénél dolgoztam. Ott állt a kis műhely a Fő tér jobb sarkán, a templomtól két házzal odébb. Régen volt, mikor az öreg Paprikás öregapja megvette és azóta mindig papucsos műhely volt. Hátról volt a műhely rész, az eleje meg, kis deszkapadlós helyiség a légyszaros kirakattal meg a pulttal, a bolt. Ahol a papucsosné Rózsika kiszolgált. Meg felvette a rendeléseket. Mert rendelésre is gyártottunk, hajjaj, de hányfélét! Csuda volt, az a sok papucs, nekem elhiheted! Hogy mennyiféle van? Hát sokféle! Van a törökpapucs, annak fekete volt a feje, zöld pettyekkel. Nem volt neki sarka, ez volt a csoszapapucs, amit az öregek hordtak. Mert az öregnek már fáradt a lába a sok mindentől, amit csinált egész életében, a csoszapapucs meg csoszogós és nem szorít sehun. Meg sietni sem lehet benne, csak csoszogni, úgy öregesen. Búzavirág, pipacs meg kalász volt ráhímezve az úri papucsokra úgy, ahogy azt a

kontyos ránk hagyta. Milyen kontyos, milyen kontyos, hát a törökök. Tőlük maradt a mi vidékünkön ez a papucs, aminek nincs párja – emelte fel bütykös mutatóujját és ravaszul mosolygott. Hát azért nincs párja, édes gyere- kem, dehogy te még ezt sem tudod, hát mit tanítanak ott a magas iskolákban nektek, szóval nincs párja, mert mind- egyik egy lábra készült.

Hehe. Volt aztán a selyőmpapucs, olyant csak a lányok hordtak, fényes és színes volt a selyöm, amilyen fényes volt a nyalka kis lábuk, mikor jöttek méretet próbálni. Volt egy szék a boltban, pont abban a sarokban, ahová a műhelyből beláttam, mert ott állt egy ferde tükör, abban nézegették a lábukon a papucsot. Én meg beláttam a szok- nyájuk alá, láttam a szép kis lábukat a tükörben. Meg még feljebb is, bizony! Akinek szép fehér, úri lába volt, uras papucsot hordott, hímzettet. Mert a papucsosné Rózsika, meg a lánya, az Amálka, ott díszítgette, csinosítgatta a kész papucsokat a boltban. Varrtak bele búzavirágot, pi- pacsot meg kalászt. Meg bojtot, szalagot. Melyik micso- dás lett. Amálka nagyon értette, az mindenféle úri mintát kitanált meg kimásolt régi könyvekből. Okos lány volt az Amálka, meg szép is. Beszélték a régiek, hogy az egész műhely röhögött, mikor megszületett és kiderült, micso- da furfangos nevet választott neki az édesanyja. Paprikás Amália, így írta be a pap templomban. De aztán megszok- ták, és a kislány csak elsertepertélt ott a műhelyben, az inasok meg a mester keze alatt. Mire kijárta az iskolákat, szép nagylánnyá nőtte ki magát. Olyan szőke hajfonata volt annak, mint a karom! Az édesanyja sem volt csúnya fehérnép, de a lánya, az aztán tényleg jól sikerült. Keze lába olyan volt, mint az őszibarack, mármint színre, meg olyan bársonyos. Neki mályvaszín selyőmpapucsot varrt

az apja, a Paprikás mester uram, az anyja meg kihímezte, kicifrázta neki pillangós cirádákkal!

Pont azon a napon történt mindez, mikor az Ábris gyerek oda került inasnak, azért emlékszem ilyen jól a történetre. Ábris valahonnan Székelyföldről került a mi vidékünkre, még az első nagy háború után, a családjával. Hárman voltak testvérek, szép rendes családja volt neki, az apja postamester volt, az anyja meg otthonról dirigálta a családot.

Szóval megjelent az Ábris gyerek, a nagy barna szemivel, meg a hamiskás kis bajszával, tisztára, mint a Jávor Pál, én mondom! Amálka sokat nevetett azon az őszön, ugratták egymást az Ábris fiúval. Volt akkoriban tán három inasa is Paprikás mesternek, de Ábris volt közöttük a legidősebb meg a legtapasztaltabb, mert másik mestertől is tanult, csak az elhalálozott, szegény. Ábrisnak jó keze volt a papucsvarráshoz, próbálni meg úgy próbált a hölgyek lábára, hogy öröm volt azt nézni! Csak elveszett a nagy markában az asszonyok meg a kisasszonyok lába, volt kuncogás, heherészés! Értett az asszonyok nyelvin, na! Ha papucsosné Rózsi-ka vagy Amálka kisasszony nem ért rá, mindig az Ábris gyereket hitták méretet venni, mert az mindig tudta, kinek mi az ízlése. Az még azt is kitanálta, hogy a ruha színihez válasszák a papucs színit, értett hozzá. Addig addig méregetett, míg végül többet volt kinn a boltban, mint hátul a függöny mögött. Segített vinni a boltot a papucsosnének meg a lányának. A mester úr sokat volt úton akkoriban, járta városokat anyagért, nem volt már akkor selyöm meg bársony, kifogyott minden a háború miatt! De neki csak megvoltak a jó emberei, akik innen onnan szereztek neki anyagokat, mert mit ér a papucsos, ha nincs anyagja, amiből dolgozhatna!

Történt aztán egy szép napon, hogy Ábris hófehér selymet hozott, olyan fehéret, mint a frissen hullott hó! Én

nem tudom, mit adott érte, olyan finom anyagot egyikünk sem látott! És hátul, titokban, hogy senki ne lássa, gyönyörű papucsot varrt. Füttyörészett, danolt, míg varrta, csak úgy ragyogott a szeme! Kinek, kinek, hát persze, hogy az Amálka kisasszonynak! A Mester úr akkoriban már se látott, se hallott, pangott az ipar, sokan bevonultak, csak mi voltunk még páran körülötte, a papucsos inasok.

Mikor elkészült a hattyúprémmel beszegett kis papucs, amire barackszín virágokat is hímezett az az ügyes kezű szerelmes papucsos inas, mert nem volt még akkor felszabadulva az Ábris gyerek, csak néztünk, mi inasok. Olyan szépet még nem láttunk! Benne volt abban a szíve, a lelke!

Aztán előállt egy szép csokor virággal a papucsosné meg a Mester úr elé és illendően megkérte az Amálka kisasszony kezét, majd átadta a jegyajándékát, a szép kis fehér papucsot.

Amálka pirult, a papucsosné bólogatott, az öreg Mester volt, aki nem szólt semmit, csak nézte, forgatta a papucsot és hümmögött. Szép munka, mondta aztán, meg azt is mondta, háború van, és háborúban nem esküsznek a népek, legalább is Amálka biztosan nem! Menjen el az Ábris a háborúba, és ha szerencsésen visszatér, övé a lány és a bolt! Mit volt mit tenni, búslakodtak erősen, a két szerelmes, de aztán új izgalmak jöttek. Mert az Ábris fiú pár hétre rá megkapta a behívóját, elvitték utásznak. Addigra kiürült már a műhely, csak Mester uram kopácsolta a sarkakat egyedül, elől meg az asszonyok árulgattak.

És mit adott a magasságos jó isten, miután az Ábrist elvitték. Csak a bánat, csak a gond. Jöttek-mentek a levelek, Amálka hol sírt, hol meg nevetett, attól függően, hogy merre járt a vőlegénye. Aztán volt jó pár hónap, mikor nem jött levél. Kisírta a két szemét, de hiába, az utászok

vonultak, robbantgattak, levelet meg nem írhattak. Mondjuk, én azt nem tudhatom, mert titkos volt minden, nem szólhatott a szerelmének, merre jár. Amálka csak rítt, forgatta a kis fehér papucsát, meg leste a postást.

Közelgett a front, persze, azt nem tudhattuk, hogy mikor lesz vége a háborúnak. De menekült már akkor mindenki, mink inasok meghúztuk magunkat, már akit nem hívtak be. Én hátul laktam a műhelyben, addigra lebombázták a házat, ahol éltünk, anyámék kimentek vidékre, éngem a Paprikás uram istápolta és befogadott.

Egyik este történt, a Mester úrék az asszonnyal oda voltak a sógoráéknál a szomszéd városban, mert ott meg megjött az úrfi a frontról. Elég az hozzá, hogy Amálka kisasszony már lefeküdt, mikor valaki megverte a vasredőnyt a bolt ajtaján. Lehetett az már éjfél után is. Csak annyit láttam, hogy valaki katonaruhás zörget, aztán megszólalt az Ábris gyerek, hát nem ismered meg pajtás? Amálka kisasszony egy szál ingben rohant ajtót nyitni, aztán utána én már nem is zavartam őket. Csak annyit tudok, hogy mikor jóval pirkadat után, bezörgettem a szobába, Ábris rángatta magára a ruhát meg szitkozódott, hogy aszongya, elaludtam ki a fene fogja így felrobbantani a hidat, Amálka kisasszony meg csak kuncogott az ágyban, a takaró alatt. Hát én nem is csodálom, hogy elaludt, ott a mennyasszonya karjaiban, csak kellemesebb volt, mint hidat robbantgatni! Nem is ment az már vissza katonáékhoz, mert mester úrék eldugták a fásszínbe, elibe raktak vagy két mázsa fát és Amálka kisasszony egy kis lyukon etette meg itatta.

A híd? Hát a híd az meg úgy maradt, mert az utolsó utász, aki felrobbanthatta volna akkor éjjel – mással volt elfoglalva.

Hiszed-e?

TARTALOMJEGYZÉK

Selyem Mari két élete	5
Sárember	9
Vakablak	13
Mackó Úr repülni akar	21
Így szép az ősz	27
Ballada a félkarú óriásról	33
Szépszavú Salamon meg az ikrek	38
Ecetvirág	41
Zsablyai Madonna	45
Finike kisasszony, Wagner...	51
Hógolyóárus	55
Harangoztak	59
Igás paripa	62
Holnap	67
Tréfacsinálók	71
Szeretettel Szibériából	74
A piros vájdling	77
A kivégzés	81
Feltámadás	84
A papucsos, a híd meg a szerelem	87